

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filozofie

Diplomová práce

**Postmoderní obraz světa podle Petera
Sloterdijka**

Autor: Bohumil Vodička

Vedoucí práce: Mgr. Michael Hauser, Ph.D

2014

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci napsal samostatně s použitím pouze uvedené literatury.

Děkuji panu Mgr. Hauserovi, Ph.D za vedení a pomoc při psaní této diplomové práce.

Klíčová slova: 2. světová válka, Evropa, podstata, imperialismus, národ, cynismus

Key words: World War II, Europe, substance, imperialism, nation, cynicism

Abstrakt

Práce se zabývá dílem Petera Sloterdijka. Ve své práci se zaměřuji na Sloterdijkovo pojetí pojmu cynicismus ve vztahu ke kynicismu. Nejprve se pokouším podrobně popsat samotný pojem cynicismus, který považuji za zcela zásadní pro porozumění Sloterdijkovu pojetí evropských dějin obsaženému v díle *Pročtne Evropa?*. Snažím se vysvětlit, jak se podle Petera Sloterdijka cynicismus projevuje v různých oblastech života, důraz kladu především na cynicismus vojenský a státní. Druhá část práce se zabývá politicko-filozofickou vizí Evropy, jejíž dějiny i současný stav jsou oním cynickým principem velmi silně ovlivněny a poznamenány. V závěru práce se snažím vysvětlit Sloterdijkovu představu východiska z této situace.

The abstract

I consider the works of Peter Sloterdijk in my thesis. I concentrate to Sloterdijk's way of understanding of the topic cynicism in the relationship to kynicism. At first I try to describe the topic cynicism which I consider as very important to understand Sloterdijk's way of understanding of the European history in the book *Falls Europa erwacht*. I try to explain, how the cynicism influences various parts of life, I consider particularly the military cynicism and the cynicism of power. I consider the political and philosophical vision of Europe in the second part of the thesis because the history of Europe and its state nowadays was influenced by the cynicism very strongly. I try to explain Sloterdijk's imagination of the way out from this situation.

Život a dílo Petera Sloterdijka

Jak uvádí Břetislav Horyna v knize *Filosofický slovník*, Peter Sloterdijk je německý filosof a esejista. Patří k nejvýznamnějším reprezentantům postmoderní filozofie. Základní myšlenka, kterou se zabývá, je poznání tragických důsledků vývoje evropského dějinného pohybu; tzv. civilizačního procesu, jehož počátky můžeme vysledovat u novověkého vystupňování možností evropské kultury. Z tohoto civilizačního procesu se stává tragická heteromobilita, která vrhá člověka do lidské schopnosti přesahujícího prostředí technopolitického komplexu závěrečné fáze moderny, do nereálného zhotovitelného světa, do děsivé doby období epilogu, prosyceného možnostmi tragédií a ochraňované před nastolením celosvětové hysterie pouze omračující mediální hyperpolitikou.¹

„Pro analýzu tohoto civilizačního procesu, identickou s rozbořením stavu evropské kultury, volí Sloterdijk metodu kynické, nezaměnitelné ironické skepse, jejíž optikou přenáší velké ideální konstrukce z duchovních dějin Evropy na scénu soudobé reality a hledá kořeny megalomanství a psychopatologičnosti filozofických, církevních a politických funkcionalizací člověka a skutečnosti, k níž dochází v zájmu moderního mocenského myšlení. Postmoderna je důsledkem tohoto apokalyptického stavu, nemůže však být jeho řešením; jejím cílem je zpomalení, demobilizace moderny.“²

Výčtu možností takového zpomalení se Peter Sloterdijk zabýval ve svých dřívějších pracích, kde z různých hledisek zkoumal evropskou mobilizační pohyblivost, neustálou revolučnost zkázonosných tendencí, a ve kterých poukázal na některé demobilizační prostředky; zcela zásadní roli má postmoderní kynismus, nezaměnitelný s mravním, nýbrž s filozoficko-poznávacím postavením, jehož smyslem je z pochopení sebelikvidačního dynamismu moderny dopracovat se k duševní nezúčastněnosti na megalopatii představitelů mocenských struktur, samostatnosti a odstupu umožňujícímu zachování vlastní existence. Prozření nese znaky gnose; revolta poznání je v každém případě heretická a postmoderní kultura nesmí být ničím jiným než herezí moderny. Postmoderna je obdobím epilogu:

¹Horyna, B., *Filosofický slovník*, s. 371

²Tamtéž, s. 371

lidstvu, skutečně trpícímu myšlenému společenství, se otvírá možnost pouze autentické mystiky sloučení s existencí po konci dějin. V 90. letech 20. století navrhoval Peter Sloterdijk ve svých dílech různé možnosti kulturní léčby; jeho práce z tohoto období mají charakter programových prohlášení a Peter Sloterdijk v nich popisuje svou pozitivní představu filosofie dějin a politické filosofie.³

³Horyna, B., Filosofický slovník, s. 371

Obsah

1	Sloterdijkovo pojetí cynismu.....	12
1.1	Úvod.....	12
1.2	Vymezení pojmu „nespokojenost v kultuře“ podle Sigmunda Freuda	12
1.3	Sloterdijkovo chápání antického kynismu a moderního cynismu	14
2	Sloterdijkovo chápání základních druhů cynismu	22
2.1	Lidská snaha porozumět pojmu cynismus	22
2.2	Různá chápání pojmu cynismus	22
2.3	Armádní cynismus	23
2.4	Sloterdijkovo pojetí státního a mocenského cynismu.....	31
2.5	Další druhy cynismu	39
3	Program Evropy podle Petera Sloterdijka.....	42
3.1	Úvod.....	42
3.2	Význam imperiálních tendencí evropských zemí.....	42
3.3	Význam 2. světové války pro nové postavení evropského kontinentu ve světě 44	
3.4	Hledání podstaty Evropy.....	49
3.5	Hledání nové koncepce Evropy	62
4	Závěr	66
5	Literatura	67
5.1	Literatura primární.....	67
5.2	Literatura sekundární	67

Úvod

Téma „Postmoderní obraz světa“ jsem si vybral z toho důvodu, že dílo autora, kterým se ve své práci chci zabývat, považuji za zcela jedinečné a neopakovatelné. Jsem toho názoru, že Peter Sloterdijk je naprosto unikátní a nenahraditelný autor v dějinách filozofie. Myslím si, že jeho dílo je zcela zásadní pro pochopení zákonitostí a specifik života v současnosti.

Jak uvádí Břetislav Horyna, Peter Sloterdijk patří mezi nejvýznamnější filozofy, jejichž dílo bylo ovlivněno společenskými a kulturními specifiky postmoderní doby.

Ve své práci bych chtěl dokázat následující hypotézu. Cynickému vědomí, které je v přímé opozici ke kynickému způsobu myšlení, jde primárně o zachování vlastní existence, přestože tato snaha může způsobit celospolečenskou tragédii.⁴ Překonání cynismu je možné prostřednictvím nesouhlasu s pohrdáním člověkem.⁵

⁴Horyna, B., *Filosofie posledních let před koncem filosofie*, s. 281

⁵Sloterdijk, P., *Pročtne Evropa?*, s. 68

1 Sloterdijkovo pojetí cynismu

1.1 Úvod

V následující části své práce se budu zabývat pojmy kynismus a cynismus. Pokusím se o vymezení těchto dvou pojmů. Důraz bude kladen na pojetí těchto dvou pojmů u Petera Sloterdijka. Sloterdijkovy teze budou doplněny myšlenkami dalších autorů. Za velmi významné považuji myšlenky Gottfrieda Benna. Vymezení těchto dvou pojmů považuji za zcela zásadní a neopomenutelné z toho důvodu, že druhá část práce se bude zabývat Sloterdijkovým pojetím dějin i současného stavu Evropy v díle *Proč je Evropa?*, které navazuje na dřívější Sloterdijkovo dílo a jemuž podle mého názoru bez předchozího pochopení těchto dvou pojmů není možné zcela porozumět.

1.2 Vymezení pojmu „nespokojenost v kultuře“ podle Sigmunda Freuda

Nejprve bych chtěl vymezit pojem „nespokojenost v kultuře“ z toho důvodu, že Peter Sloterdijk se tímto tématem zabývá hned na počátku své knihy *Kritika cynického rozumu*. Jsem přesvědčen, že je třeba tento pojem vysvětlit pro správné porozumění Sloterdijkovu pojetí pojmu cynismus, protože jednou z podob nespokojenosti v kultuře je právě cynismus, který je předmětem následující kapitoly.

Jak uvádí Sigmund Freud v knize *Nespokojenost v kultuře*, existují tři zdroje lidské bolesti, a sice převaha přírody, zranitelnost našich vlastních těl a nedokonalost společenských konstruktů upravujících relace mezi jednotlivými příslušníky lidského rodu. První dva zdroje bez diskuse způsobují strast a nutí nás ke smíření se s nimi. Nad přírodou nikdy nebude možné zvítězit, lidské tělo vždy bude do přírody patřit a nikdy nebude existovat věčně. Utrpení vyvolaná těmito zdroji není možné vytěsnit. Odlišně ovšem přistupujeme ke třetímu společenskému zdroji strasti. Tento zdroj strasti nemůžeme a nechceme akceptovat, nejsme schopni porozumět, proč by námi vytvořený konstrukt měl být zdrojem naší strasti. Když si uvědomíme, že právě tento zdroj utrpení nám často způsobuje mnohé strasti, můžeme se začít obávat, že i v něm může být obsažen jakýsi prvek nepokořitelné přírody, tentokrát naší lidské duševní přirozenosti.

Pokud začneme zkoumat tuto možnost, setkáme se s teorií, která je velice neočekávaná. Prohlašuje, že podstatnou část odpovědnosti za naše strasti nese naše takzvaná kultura, mnohem více bychom se přiblížili požadovanému a vysněnému stavu štěstí, kdybychom kulturu odvrhli a zavedli méně vyspělé poměry. Tato teorie je velmi neočekávaná z toho důvodu, že – ať již definujeme pojem kultury jakýmkoli způsobem – nepochybně vše, čím se snažíme bránit proti nebezpečí prožitku strasti, patří právě do oblasti této kultury.⁶

„Začneme-li se zabývat touto možností, setkáme se s tvrzením, které je tak překvapivé, že se u něho musíme zastavit. Prohlašuje, že velkou část viny na našich bédách nese naše takzvaná kultura; byli bychom mnohem šťastnější, kdybychom se jí vzdali a vrátili se zpět k primitivnějším poměrům. Nazývám toto tvrzení překvapivé, jelikož – ať již vymezíme pojem kultury jakkoli – je jisté, že vše, čím se pokoušíme chránit proti ohrožení ze strany utrpení, náleží právě do oblasti této kultury.“⁷

Jak uvádí Sigmund Freud v knize *Nespokojenost v kultuře*, mnoho lidí došlo k odmítavému postoji vůči kultuře. Pravděpodobně existuje velice silná, časově neomezená nespokojenost s určitým stavem kultury, která tvoří kořeny pro rozvoj odmítnutí kultury ve spojitosti s určitými dějinnými impulsy. Je možné, že poslední a předposlední z těchto impulzů jsou velice dobře známy. Již porážka pohanství a nástup křesťanství jako oficiálního náboženství musely být nutně ovlivněny takovým kultuře nepřátelským podnětem. Takový podnět byl velmi blízký odvrhnutí života na tomto světě, které zavedlo do praxe křesťanské náboženství. Předposledním impulsem byl kontakt s málo vyspělými národy a kmeny, který byl důsledkem zámořských výprav. Následkem slabých pozorovacích schopností a nesprávnému úsudku se evropským dobyvatelům zdálo, že pravidla života příslušníků méně vyspělých domorodých kmenů jsou důkazem jednoduchého, snadného a šťastného života, který byl pro představitele kulturních národů nemyslitelný. Další zkoumání života příslušníků domorodých národů tyto závěry opravila. Často se jednoduchost jejich života spojovala s absencí komplikovaných kulturních norem. Nejnovější příčina je zcela jasná; vyplula na povrch, když jsme pochopili vznik neurotických onemocnění, která jsou nebezpečím pro zachování kousičku štěstí kulturou spoutaného člověka. Bylo zjištěno, že člověk začíná trpět

⁶Freud, S., *Nespokojenost v kultuře*, s. 80

⁷Tamtéž, s. 80

neurotickým onemocněním v momentě, kdy není schopen vydržet míru odepření, které mu kvůli dosažení svého optimálního, žádoucího stavu společnost vnucuje. Z této teze se vyvodil závěr, že likvidace či omezení těchto představ o optimálním stavu by znamenala návrat k potenci štěstí.⁸

„Zjistilo se, že se člověk stává neurotickým, protože nesnese míru odepření, které mu ve službách svých kulturních ideálů společnost ukládá, a usoudilo se z toho, že zrušení či snížení těchto nároků znamená návrat k možnosti štěstí.“⁹

1.3 Sloterdijkovo chápání antického kynismu a moderního cynismu

Vymezení pojmu kynismus považuji za neopomenutelné pro porozumění pojmu cynismus, kterému se bude věnovat další část práce. Jsem toho názoru, že bez vyjasnění tohoto pojmu by nebylo možné později vysvětlit pojem cynismus. Pojmem cynismus bych se chtěl zabývat z toho důvodu, že cynický princip velmi úzce souvisí s imperialismem, který je předmětem dalších kapitol.

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, nespokojenost v kultuře nabyla nového charakteru, a sice můžeme ji pozorovat jako všeobjímající, rozptýlený cynismus. Tradiční kritika ideologií není schopna tuto nespokojenost vysvětlit. Moderní cynismus se nám ukazuje jako onen stav lidského vědomí, které podléhá ideologiím a jejich interpretaci. V cynismu má svůj původ zklamání z kritiky ideologií. Kritika ideologií zůstala důvěřivější než vědomí, které jí chtělo porozumět, ve své poslušné rozumovosti neučinila obraty moderního vědomí k lstivému multiplexnímu realismu. Pořadí forem falešného vědomí, a sice lež, omyl a ideologie není úplná. Myšlení současného člověka nutně potřebuje ještě čtvrtou formu, a sice prvek cynismu. Zabývat se cynismem znamená pokoušet se zkoumat kritiku ideologií zcela novým způsobem.

Není v souladu s užíváním jazyka označovat cynismus jako něco univerzálního a rozptýleného. Cynismus bývá často chápán jako nerozptýlený, ale nápadný, nikoli všeobjímající, ale scestný a jako velmi jedinečná vlastnost konkrétního jednotlivce.¹⁰

Jak říká Sloterdijk, „To porušuje jazykový úzus, označovat cynismus jako univerzální a rozptýlený fenomén; ve všeobecné představě není cynismus

⁸Freud, S., *Nespokojenost v kultuře*, s. 80n.

⁹Tamtéž, s. 81

¹⁰Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft Erster Band*, s. 33n.

rozptýlený, nýbrž nápadný, není univerzální, nýbrž scestný a vysoce individuální.¹¹

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, v antickém Řecku byly kynikové paličatí podivíni, kteří kritizovali tehdejší mravy, a provokovali tehdejší společnost. Diogenes je považován za praotce tohoto typu kynika. Tento typ kynika byl chápán jako pozorovatel, který si udržuje určitou vzdálenost od kritizované skutečnosti. Je chápán jako trefný a zlý samotář, který se snaží vzbuzovat dojem, že druhé lidi nepotřebuje, jehož druzí lidí nemají rádi z toho důvodu, že tento kynik žádného pozorovaného neponechá, aniž by ho nezranil, a nepodrobil svému zkoumavému pohledu. Můžeme ho chápat jako nejstarší výraz plebejské inteligence. Jeho „cynický“ obrat od arogance a tajuplného provozování morálky vysoce postavených členů společnosti předpokládá město s jeho úspěchy i stinnými stránkami. Kynická osoba se může vyvinout jako negativní obraz města i přes nátlak odsuzujících řečí k plné ostrosti. A město je schopno kynika pojmout jako příslušníka komunity svérázných obyvatel města, který vědomě a úmyslně odmítá konvence.

V novověku byly příznivé podmínky pro výskyt cynismu jednak v městské kultuře, a také ve dvorské společnosti. Pro oba typy kultury je charakteristický zlý realismus, z kterého se lidé naučili potají se usmívat zcela nepokrytě nemravnému jednání. Mnoho lidí si uvědomovalo v obou společenských kruzích propastný rozdíl mezi deklarovanými morálními pravidly a skutečnými životními návyky lidí, kteří se jimi měli řídit.¹²

Jak říká Sloterdijk, „Tady i tam se v kosmopolitních inteligentních hlavách akumuluje sofistickované vědění, které se elegantně pohybuje mezi nahými skutečnostmi a konvenčními fasádami.“¹³

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, v novověku existují určité náznaky, že všeobecná pravidla určující život ve společnosti jsou ctěna jen lidmi nevědomými a disponujícími nižší inteligencí, zatímco lidé zasvěcení chápou skutečný stav věcí a těmto pravidlům se mírně usmívají. Lépe

¹¹ Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft Erster Band*, s. 34

¹² Tamtéž, s. 34n.

¹³ Tamtéž, s. 35

řeceno, jsou to vždy ti, kteří mají ve svých rukách moc, kteří se takto usmívají, zatímco kynikové se vysmívají.¹⁴

Jak říká Sloterdijk, „Přesněji: jsou to ti mocní, kteří se tak usmívají, zatímco kyničtí plebejci nechávají slyšet satirický smích.“¹⁵

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, na obrovském poli cynického vědomí existují dva protipóly, například bezohlední podnikatelé s lidmi, kteří odmítají společenské uspořádání a konvence.

Od okamžiku, kdy měšťanská společnost začala bourat spojení mezi věděním nejvýše a nejniže postavených členů společnosti, a zpozorovala ambici její podobu světa postavit zcela na základech realismu, navzájem se tyto protipóly smazaly. V současnosti se cynicky smýšlející lidé vyskytují v hojném počtu jako průměrný společenský typ. Na jedné straně je to masový typ, zároveň však je to také zahořklý osamělý člověk, který je produktem průmyslové civilizace. Nucení jedinců k individualizaci byl v současných velkoměstech zmírněn. Současný cynicky smýšlející člověk vyskytující se v Německu především od 20. let 20. století už není se svým životním postojem osamělý.¹⁶

Jak říká Sloterdijk, „Tlak k individualizaci v moderním městě a v mediálním klimatu ustoupil. Takže moderní cynik – jak on, především od 1. světové války, v Německu masově existuje – už není žádný outsider.“¹⁷

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, současní cynikové už nejsou charakterističtí svým jedinečným „kousáním“. Dávno již se vzdali své snahy ukazovat se ve své originalitě ostatním. Člověk, který má cynický pohled na svět, se nachází ve velké společnosti druhých lidí, vzájemná neznalost vytváří příznivé prostředí pro cynické myšlení.¹⁸

Jak říká Sloterdijk, „Muž s jasným zlým pohledem je potopen v mase; anonymita se nejdříve stává velkým prostorem pro cynické odchylky.“¹⁹

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, v současnosti žijící cynik je začleněn do společnosti, přesto u něj ovšem můžeme vypožorovat asociální rysy. Jeho charakteristickým znakem je také neuvědomovaná ztráta iluzí.

¹⁴Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft Erster Band*, s. 35

¹⁵Tamtéž, s. 35

¹⁶Tamtéž, s. 35n.

¹⁷Tamtéž, s. 36

¹⁸Tamtéž, s. 36

¹⁹Tamtéž, s. 36

Samotnému v současnosti žijícímu cynikovi se zdá jeho zle jasný pohled nikoli jako jemu vlastní, pro jeho osobnost charakteristický nedostatek. Nezdá se mu ani jako soukromý amorální rozmar, jehož existenci si člověk zdůvodňuje vždy jen sám sobě. Aniž by o tom sám rozhodoval, nepovažuje v současnosti žijící cynik svůj život za něco, co by mělo jakoukoli souvislost se zlem, nýbrž jako na realistický způsob nahlížení na skutečnost, který je vlastní i ostatním lidem. U zasvěcených lidí je velmi častý názor, že tento způsob nahlížení ne skutečnost je známkou vymanění se daného jedince z hlouposti. Někteří lidé mohou na tomto postoji spatřovat i cosi prospěšného, a sice touhu po sebezáchově. V tomto případě se jedná o smýšlení lidí, kteří již pochopili, že v současnosti není pro naivitu místo.²⁰ Jak říká Sloterdijk, „Jedná se o postoj lidí, kteří mají jasno, že časy naivity jsou pryč.“²¹

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize Kritika cynického rozumu, z psychologického hlediska můžeme v současnosti žijícího cynika chápat jako hraničně melancholického jedince, který dokáže projevy a příznaky svých stavů sklíčenosti ovládat a neztratit schopnost pracovat. Tuto schopnost současných cyniků můžeme považovat za jednu z nejzásadnějších – být schopen vykonávat své povinnosti na pracovišti bez ohledu na okolnosti a minulé události. Po celé společnosti rozprostírajícímu se cynismu již velmi dlouho náleží nejvýznamnější umístění v parlamentech, na univerzitách, v kancelářích i redakcích. Určitá zahořklost ovlivňuje práci v různých odvětvích. Moderní cynikové jsou natolik inteligentní, že si uvědomují, jak vše spěje k Ničemu. Jejich duševní potenciál je natolik přizpůsobivý, že si vybuduje trvalou pochybnost o sobě samém jako faktor nutný k přežití. Oni vědí, jak jednají, přesto ovšem jednají tímto způsobem, protože vynucování a omezování používá stejnou řeč jako touha po sebezáchově a cynikům říkají, že musí jednat právě tímto způsobem. Jiní lidé by se stejného jednání dopustili i bez jejich přispění a je možné, že by jednali ještě hůře. Cynik tak má pochopitelně pocit, že se stává obětí. Moderní cynik je schopen vzbuzovat dojem tvrdosti a odolnosti. Pod touto maskou se ovšem ukrývá neštěstí a touha plakat. V této touze se ukrývá smutek po ztracené nevinnosti a smutek po lepším vědění, přičemž tyto druhy smutku jsou namířeny proti všemu jednání a práci.

²⁰Sloterdijk, P., Kritik der zynischen Vernunft Erster Band, s. 36

²¹Tamtéž, s. 36

Jak říká Sloterdijk, „To má za následek naši první definici: Cynismus je osvícené falešné vědomí. Je to modernizované nešťastné vědomí, na kterém osvícenství úspěšně a zároveň zbytečně pracovalo. Nešťastné vědomí dostalo osvícenskou lekci, ale nemohlo ji dobře provést a dokončit. Dobře situované i ubohé zároveň se toto vědomí necítí žádnou kritikou ideologie ovlivněno více; jeho nepravdivost je už reflexně vystužená.“²²

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, používání pojmu „osvícené falešné vědomí“ signalizuje evidentní zpochybnění základů osvícenství. Samotná tato definice vyžaduje nárok na platnost, problémem je hledání odpovědi na otázku, jak může osvícené vědomí být zároveň falešné.²³

Jak říká Sloterdijk, „Logicky se jedná o paradox, neboť jak by mohlo a smělo osvícené vědomí být zároveň falešné? Přesně o to tady jde.“²⁴

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, jednání, které není v souladu s lepším věděním, je v současnosti celosvětový vztah překonávající vzdálenosti. Tento vztah je převzat bez iluzí z moci věcí. To, co se v logice jeví jako nelogické, v literatuře jako žert, to člověk ve skutečnosti chápe jako správnou polohu, to formuje nové místo vědomí k objektivitě.²⁵

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, není možné, aby se jakýkoli zdravý poměr osvícenství současnosti sám přidal ke svému vlastnímu historickému vývoji. Můžeme si zvolit jen jednu ze dvou variant: na počátcích věrně závislý pesimismus nebo radostnou absenci respektu při pokračování původních úkolů. Důvěru v osvícenství můžeme nalézt jen v nedůvěře.²⁶

Jak říká Sloterdijk, „Bez sarkasmu se nemůže žádný zdravý vztah dnešního osvícenství přidat ke svým vlastním dějinám. My máme jen volbu mezi tím vůči počátkům loajálně zavázaným pesimismem, který připomíná dekadenci, a radostnou neúctou při pokračování původních úkolů. – Jak věci leží, existuje důvěra v osvícenství jen v nedůvěře.“²⁷

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, tuto tezi můžeme pochopit z pozice potomků, kteří vzpomínají a s obdivem vzhlížejí na minulé doby,

²² Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft Erster Band*, s. 37n.

²³ Tamtéž, s. 38

²⁴ Tamtéž, s. 38

²⁵ Tamtéž, s. 38

²⁶ Tamtéž, s. 39

²⁷ Tamtéž, s. 39

takoví potomci pochopitelně jsou velmi sklíčení, pokud jde o výsledky v současnosti. U potomků se vždy vyskytuje „poziční cynismus“, který se často projevuje při dědických přích kvůli rozdělování kapitálu. Samotná tendence obdivovat minulost ovšem nevysvětluje specifika moderního cynismu. Nenaplnění ideálů osvícenství neznamena, že napodobitelé mohli a museli být kritičtější než původní tvůrci. Souhrn vědomí, nemocných osvícenstvím si kvůli dějinným zkušenostem vyprošuje laciné druhy optimistického smýšlení. Lidé odmítají nové cíle a ideály. Po nenaplněných očekáváním se rozmáhá ztráta nadšení. Na současný cynismus má vliv negativita, která nenachází šanci na zlepšení situace. Místo takové naděje má pouze ironii a trochu soucitu.²⁸

Jak říká Sloterdijk, „Nové hodnoty? Ne děkuji. Po vzpurných nadějích se rozšiřuje ztráta elánu. V novém cynismu působí vyjasněná negativita, která pro sebe sama sotva sbírá naději, maximálně nalezne trochu ironie a soucitu.“²⁹

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize Kritika cynického rozumu, v poslední řadě se jedná o společenské a existenciální meze osvícenství. Pud k zachování vlastní existence ponížil osvícené vědomí.

Proto, aby člověk přežil, musí porozumět realitě, ve které žije. Musí se naučit řeč těch, kteří mají dobré úmysly. Tento proces se nazývá dospívání. Člověk, který má tento proces již za sebou, se poohlíží po minulé naivitě. Jeho vědomí se ovšem k této naivitě již nemůže vrátit, protože proces dospívání již není možné vrátit zpět.

Gottfried Benn chápe cynicky uvažujícího člověka jako takového, který nedisponuje příliš vysokou inteligencí, je zaměstnán, a v tomto stavu spatřuje své štěstí. Obrat tohoto tvrzení nám ukazuje svůj celý smysl. Disponovat vysokými intelektovými schopnostmi a vykonávat své povinnosti v pracovním procesu – to jsou znaky nešťastného vědomí v modernizované osvícensky nemocné podobě.³⁰

Jak říká Sloterdijk, „Gottfried Benn, sám jeden z významných mluvčích moderní cynické struktury, vytvořil formulaci cynismu století – nestydatě: »Hloupý být a práci mít, to je to štěstí.« Obrat té věty poprvé ukazuje svůj plný význam: Být inteligentní a pak vykonávat svou práci – to je to nešťastné vědomí v modernizované osvícensky nemocné formě.“³¹

²⁸ Sloterdijk, P., Kritik der zynischen Vernunft Erster Band, s. 39

²⁹ Tamtéž, s. 39

³⁰ Tamtéž, s. 40

³¹ Tamtéž, s. 40

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, člověk už není schopen být hloupý a bezelstný, a nevinnost už není možné opětovně vytvořit. Setrvává ve víře na tíhu vztahů, se kterými je spojena jeho touha po zachování vlastní existence. Moderní člověk dostane výplatu několik tisíc marek, a v tomto okamžiku se objevuje počáteční stadium protiosvícenství. Toto protiosvícenství spoléhá na to, že každý, kdo musí něco obětovat, si soukromě nějak poradí se svým nešťastným vědomím, nebo ho angažovaně přestaví.

Cynismus dnešní doby je charakteristický svým soukromým založením, a proto už není tak nepřehlédnutelně nápadný, jak by se dalo očekávat. Současnému cynismu je vlastní mlčenlivost. Diskrétnost je klíčový pojem pro konec blízkosti. Sama o sobě vědoucí podřízenost, která se vzdala lepšího náhledu ve prospěch zdrojů nátlaku, už nevidí žádný podnět, proč by se měla útočně a nápadně ukazovat. Existuje nahota, která se již neukazuje v pravém světle a u žádné obnažené skutečnosti nevychází k obnažení, jehož základ by mohl člověk s radostným realismem považovat za svůj opěrný bod. Neocynickému pořádku je vlastní cosi bolestného, nikoli už sebevědomě odhaleného. Z tohoto důvodu je také obtížné, rozptýlený, charakterově slabý cynismus přimět k používání řeči.³²

Jak říká Sloterdijk, „Neocynické uspořádání s tím, co je dáno, má něco žalostného, už ne suverénně nahého. Proto také není metodicky zcela lehké, dát hlas rozptýlenému, charakterově slabému cynismu.“³³

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, tento cynismus se vzdálil do tristní vyzrálosti, která své znalosti, které už nenutí člověka k útoku, izoluje hluboko ve svém nitru, jako by byly nedostatkem. Okázalé přehlídky vyjadřující nestydatost cynicky smýšlejících a jednajících lidí jsou v současnosti vzácností. Dřívější nestydatost kyniků dnes nahrazuje nepřátelství a sarkastickému vyjadřování schází dostatek energie. Nechuť, kterou můžeme pozorovat po útocích, nečiní lidské projevy natolik drzé, jak by je mohlo činit osvícenství.

Jak říká Sloterdijk, „Neochota, která přichází po útocích, neotvírá ústa tak široce, že by osvícenství skrz ně mohlo zvítězit.“³⁴

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, rozebírat situaci v Německu po 1. světové válce, znamená účastnit se společenského sebepoznání.

³² Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft Erster Band*, s. 40n.

³³ Tamtéž, s. 41

³⁴ Tamtéž, s. 41

Z jistých důvodů kultura v Německu v době Výmarské republiky měla mnohem lepší předpoklady pro šíření cynismu než jakékoli jiné historické období před ní. Výmarská republika umožnila vznik celé řady učebnicových cynismů. Německá kultura v době Výmarské republiky byla velmi silně ovlivněna utrpením modernizace a vyjadřovala ztrátu ideálů mnohem jasněji a konfliktněji než v kterémkoli jiném období v německých dějinách. V kultuře Výmarské republiky můžeme spatřit výborné vyjádření moderního nešťastného vědomí – naléhavě aktuální až do současnosti, kdy možná poprvé můžeme toto vědomí v jeho celosti plně pochopit.³⁵

Jak říká Sloterdijk, „(*Výmarská kultura*) cítí bolest modernizace násilněji a vyslovuje svou ztrátu iluzí chladněji a ostřeji než by mohla kterákoli jiná současnost. My v ní nacházíme vynikající formulace moderního nešťastného vědomí – pálivě aktuální až do dneška, snad poprvé nyní ve své všeobecné platnosti srozumitelné.“³⁶

³⁵ Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft* Erster Band, s. 42

³⁶ Tamtéž, s. 42

2 Sloterdijkovo chápání základních druhů cynismu

2.1 Lidská snaha porozumět pojmu cynismus

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, pojem cynismus patří k těm pojmům, které mají tendenci se rozšiřovat do dalších sfér lidského života. Člověk se ve své zvědavosti snaží zjistit, co je právě aktuální, přitom naráží na zjištění, které nám již mění úhel pohledu. Chtěli bychom poznat a pochopit cynismus a přitom zjišťujeme, že nás cynismus již má pod kontrolou.³⁷

Jak říká Sloterdijk, „(*Cynismus*) patří k těm, kterým se dá malý prst a kteří si vezmou celou ruku. Na začátku by člověk chtěl, když se stal zvědavým, »vidět, co je na řadě«, a je u toho, člověk si toho všimne příliš pozdě – narazil na zkušenost, která nám mění úhel pohledu. Chceme vzít cynismus na vědomí a zjišťujeme přitom, že on nás už dávno vzal pod svoji vládu.“³⁸

2.2 Různá chápání pojmu cynismus

Pro správné pochopení cynického principu a jeho vlivu na evropské dějiny považují za důležité objasnit všechny možnosti, jak pojmu cynismus rozumět.

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, cynismus můžeme chápat různě, a sice jako osvícené falešné vědomí – nešťastné vědomí v modernizované podobě. Původ tohoto pojetí cynismu spočívá v paradoxu, toto pojetí je vyjádřeno nespokojeností, která naplňuje současný svět, je to ten svět, jehož podoba byla těžce poznamenána nenaplněnými očekáváními, vítězstvím bláznovství a ústupem rozumu. Významný je pro tuto formu cynismu také rozkol mezi tím, co lidé vědí, a co činí. Falešné vědomí je silně ovlivňováno a určováno touhou po zachování vlastní existence. Je nuceno dále pracovat za neustálého morálního popírání sebe sama.

Druhá verze chápání pojmu cynismus získává svou podobu v závislosti na dějinném období, ve kterém byl a je tento pojem užíván. V antickém Řecku byl kynik individualista, který kritizoval tehdejší civilizaci. Pro tehdejší kynismus byla charakteristická snaha po řízení života rozumem. Významný byl vzdor a výsměch tehdejším poměrům.

³⁷Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft Zweiter Band*, s. 399

³⁸Tamtéž, s. 399

Třetí verze chápání tohoto pojmu poukazuje na skutečnost, že v některých společnostech je zaveden takový způsob komunikace, který nemá nic společného s pravdou. Je velmi těžké poznat skutečnou, nahou pravdu, protože ji nikdo nevyšloví. V jistém smyslu slova existují dvě různé pravdy. Jednu pravdu vyslovuje odvážlivec a druhou služebník. Jedna pravda je ta schválená a povolená, druhá pravda je ta tajná, schovaná. V tomto rozporu spočívá jádro cynického způsobu myšlení.³⁹

Jak říká Sloterdijk, „Kde není, co být nesmí, musí se dostat ven, jak vypadají nahé skutečnosti, je jedno, co k tomu řekne morálka. Jistým způsobem jsou »vládnout« a »lhát« synonyma. Pravda vládců a pravda služebníků znějí různě.“⁴⁰

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, ve fenomenologickém pohledu na odlišné a protikladné podoby vědomí je třeba upřednostňovat kynický způsob myšlení a jednání ve všech šesti pro život významných oblastech, a sice v oblasti vojenství, politiky, sexuality, lékařství, náboženství a vědění. Kynické i cynické vědomí jsou ve vzájemném protikladu. V základních druzích cynismu se nám může zdát, že spatřujeme náznaky historie dvou spolu navzájem bojujících duchovních principů. Tato historie nám ukazuje snahu o dosažení ideálního stavu, který můžeme najít v jádru každé kulturní etiky.

2.3 Armádní cynismus

Pouhé teoretické vymezení pojmu cynismus považují za nedostačující, a proto bych na různých příkladech chtěl vysvětlit, jak se cynický princip projevoval v různých oblastech života. Jsem přesvědčen, že armádní cynismus úzce souvisí s imperiálními tendencemi evropských zemí, které jsou předmětem další kapitoly. Jsem toho názoru, že cynický princip ve vojenské oblasti významně přispěl k formování evropských dějin až do 20. století.

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, dřívější reakce na nebezpečí byl únik, teprve později se vyvinul útok. Částečně byl člověk predátor, nebyl ovšem tvorem, jehož podstatou bylo válčení. Přesto ovšem patří vznik nástrojů k zabíjení mezi nejvýznamnější okamžiky v dějinách vývoje lidského druhu. Pro lidskou povahu je přirozené v případě ohrožení vlastní existence upřednostňovat útěk před agresí. Ten, který dá přednost útěku, má vyšší

³⁹ Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft Zweiter Band*, s. 401

⁴⁰ Tamtéž, s. 401

pravděpodobnost zachování vlastní existence než ten, který se rozhodne bojovat. Během vývoje lidského druhu se zbabělost umístila v žebříčku lidských vlastností výše než odvaha pustit se do boje. Útěk je rozumnější než vytrvalost hájit svou pozici. Moudřejší ustoupí.

V dějinách lidstva se ovšem objevil okamžik, od kterého již není moudřejší utéci. Peter Sloterdijk se nezabývá otázkou, kdy přesně k tomu došlo. Jisté je, že přechod do „historie“, do významných kultur se odehrál skrz militarizaci jednotlivých rodů, národů vedoucí až ke vzniku státních útvarů.⁴¹

Jak říká Sloterdijk, „Armádní cynismus se může objevit, když válečně psychologický vývoj třech mužských válečných charakterů v nějaké společnosti získal zřetelné obrysy: rozlišuje se typ hrdiny, nerozhodného vojáka a zbabělce.“⁴²

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize Kritika cynického rozumu, byl vytvořen žebříček vlastností, na jejichž nejvyšším místě je hrdinství, hrdina se stal vzorem pro všechny muže ve všech společnostech, ve kterých měla rozhodující vliv armáda. Za tímto účelem byla třeba nová výchova člověka, která by člověku vstúpila nové vojenské vlastnosti. Zbabělost, kterou je možné velmi snadno ve velmi hojné míře najít v každé společnosti, musela být přetavena do hrdinství, jehož nositel dychtil po boji, nebo alespoň do váhání, které se dalo také využít pro válečné účely. Na tomto procesu, který je zcela evidentně v rozporu s přírodními zákonitostmi, si daly záležet všechny společnosti při výcviku vojáků v dějinách vojenství. Hrdinství v minulosti bylo a v současnosti je jeden z vůdčích kulturních faktorů.⁴³

Jak říká Sloterdijk, „Kult agresivního, vítězného bojovníka se prolíná celými dějinami písemné tradice, a kde začneme nacházet psané, je velká pravděpodobnost, že je to historie nějakého hrdiny, nějakého bojovníka, který prošel mnohými dobrodružstvími; kde končí psané, pokračuje ještě nekonečné vyprávění o hrdinech až k temným ústním počátkům.“⁴⁴

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize Kritika cynického rozumu, předtím než se slavné činy válečníků dostaly do písemných záznamů, existovala ústní tradice vyprávění příběhů o hrdinech.

⁴¹ Sloterdijk, P., Kritik der zynischen Vernunft Zweiter Band, s. 403n.

⁴² Tamtéž, s. 404

⁴³ Tamtéž, s. 404n.

⁴⁴ Tamtéž, s. 405

Armádní velitelé využili v boji všechny tři typy vojáků. Hrdinové byli využíváni při útocích. Váhaví vojáci tvoří určitý předěl mezi hrdiny a zbabělci. Dokážou bojovat v případě, že nemají jinou možnost, zároveň však umí zmírňovat riziko porážky, které mohou způsobovat hrdinové svou přehnanou odvahou. Zbabělci mají určitou šanci na záchranu svých životů, když hrdinové i váhaví vojáci pokračují v boji, přestože vědí, že jsou ve svém boji odsouzeni k porážce. Je ovšem zakázáno o této skutečnosti hovořit nahlas, protože jinak tento proces, při kterém se zbabělí muži stávají hrdinnými vojáky toužícími po účasti ve válečných konfliktech, nemůže být úspěšný. Zcela bezohledně jsou muži nuceni přijmout ideál hrdiny, který je uctíván a ceněn druhými.

K tomuto ideálu se vztahují tři různé polohy vědomí. První poloha je poloha hrdiny, který je povznesen nad své vlastní pochybnosti, který je uctíván a zbožňován. Druhá poloha je poloha vědomí váhavého vojáka, který se řídí morálkou hrdiny, ale není oslavován a uctíván jako hrdina. Třetí poloha vědomí je poloha zbabělce. Snaží se před ideálem hrdinného bojovníka ukrýt v davu ostatních váhavě odvážných mužů. Zbabělec není schopen přijmout ideál hrdiny a musí se zbavit pohrdání sebou samým. V tomto typu armádního vědomí můžeme vyzorovat počátek rozkladu „nadjá“. Ve vědomí zbabělce můžeme najít kousek armádního kynismu a objevujeme v něm také trochu vyššího kritického realismu. Svými poznatky i poznáním sebe sama je zbabělec dotlačen k promýšlení a prohlížení reality. Zbabělec nesmí svou zbabělost veřejně projevit, může ji pouze ukrýt, zamaskovat. Ve zbabělcově vědomí se objevují první náznaky neúcty k sobě samému. Tato neúcta postupně přerůstá v počátek kritického odmítnutí hrdinského ideálu.⁴⁵

Jak říká Sloterdijk, „V něm se začíná sbírat kritický potenciál proti hrdinské etice, jistě často otrávený kapkou pohrdání sebou samým. Poněvadž se sám musí upravit, bude si citlivěji všímat úprav druhých.“⁴⁶

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize Kritika cynického rozumu, v případě prohrané bitvy hrdinové a váhaví vojáci přijdou o život, zatímco zbabělci bitevní pole opustí a své životy si zachrání. Žebříček armádních hodností je paralelní k postavení jednotlivých příslušníků armády ve společnosti. Vedle hrdinů v rytířském stavu bojovali ve válkách žoldáci a pak odvedení branci. Každá z těchto skupin měla

⁴⁵Sloterdijk, P., Kritik der zynischen Vernunft Zweiter Band, s. 405nn.

⁴⁶Tamtéž, s. 408

vlastní mravní pravidla, která byla odvozena od tří různých armádních povah. Přestože mnohé bitvy byly vedeny jen kvůli válečné kořisti, pro aristokraty byla válka vždy věcí cti; čest měla v hierarchii hodnot pro tuto část armády vždy významné postavení. Nízké důvody pro válku hrají zcela podřadnou roli. Jinými mravními pravidly se řídí ta část armády, která má z války svou obživu. Jsou to především žoldáci. Žoldák chápe boj v bitvě jako práci, nikoli jako projev svého hrdinství. Válka je pro ně zdroj obživy, a proto mají zájem na tom, aby z každé bitvy vyšli živi. Žoldáci jsou profesionální váhavci, kteří nevyhledávají smrtelná nebezpečí za každou cenu. Třetím typem je poddaný, který je podřízen svému feudálovi. Nejnižší postavení jsou vojáci – nevolníci, jejichž práce se nikdy nedočká uznání, a kteří nikdy nezískají slávu jako jejich vládci. Tento typ vojáka nemá žádný skutečný zájem na vedení války, jedinou jeho touhou je zachovat svou vlastní existenci na maximální možnou dobu. Tento voják je už ze své podstaty zbabělý.

Významným představitelem armádního cynismu je Sancho Pansa. Sancho Pansa je přesvědčen o tom, že je zcela v pořádku chovat se zbaběle, zatímco jeho pán, Don Quichotte musí konat statečné činy. Pokud se na hrdinské činy Dona Quichotta podíváme z úhlu pohledu Sancho Pansy, již nespátřujeme statečnost, nýbrž bláznovství a ztrátu soudnosti. Autor tohoto díla se snažil ukázat, že ideál hrdinství a touhy po boji je pouze důsledek vojenské výchovy, a že všechny podněty k válce jsou pouze výmysly mozků nejvýše postavených členů armády, a sice hrdinů.⁴⁷

Jak říká Sloterdijk, „Ale kdo pozoruje pánovo hrdinství očima Sancho Pansy, nutně vidí šílenství a zaslepenost hrdinského vědomí. Toto drzé armádní vyjasnění, které Cervantes neúprosně předvádí, může poznat, že ta stará hrdinská chuť bojovat je anachronická drezúra a že všechny šlechtické podněty k boji nejsou nic než čisté projekce z rytířské hlavy.“⁴⁸

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize Kritika cynického rozumu, z tohoto důvodu se potom Don Quichotte rozhodl bojovat s větrnými mlýny. Aby člověk chápal tuto skutečnost, musí patřit do nižších vrstev armády a musí také být oprávněn používat řeč typickou pro příslušníky své společenské vrstvy. V dávné minulosti rytíři vždy měli převahu nad venkovským obyvatelstvem díky svým technickým

⁴⁷ Sloterdijk, P., Kritik der zynischen Vernunft Zweiter Band , s. 409n.

⁴⁸ Tamtéž, s. 410n.

vymoženostem. Od 14. století se význam obrněné kavalerie snižoval, a proto se již mohly objevovat myšlenky odmítající ideály hrdinství a schvalující zbabělost. Pokud hrdinové prohrají bitvu, zbabělci mohou mít radost.

V realitě vedení válek můžeme vyzorovat zjevnou proměnu vztahu mezi morálkou vojáků a užívanými zbraněmi. Můžeme vidět jasnou paralelu mezi starověkým řeckým válečníkem a rytířem z dob feudalismu. Oba bojovali samostatně, často proti přesile. V novodobých válkách ovšem mají rozhodující vliv na výsledek konfliktu operace s celými armádami. V současnosti hrají tedy rozhodující úlohu především váhavci a zbabělci. Moderní armády jsou tedy založeny na výchově k hrdinství těch, kteří na vedení válečného konfliktu nemají žádný vlastní zájem. Armádní velitelé, kteří nejsou v tak velkém nebezpečí jako řadoví vojáci, přenášejí riziko hrdinského přístupu k boji na vojáky, kteří ve skutečnosti vést válku nechtějí.

V momentě, kdy v novodobých armádách byl umožněn výskyt pochopitelného realistického kynismu řadových vojáků, vojenský cynismus se dostal na vyšší úroveň. Panovníci stále vědí, že od řadových vojáků nelze očekávat hrdinskou ochotu padnout v boji, přesto i běžní vojáci mají být ochotni zemřít jako hrdinové, přestože ve skutečnosti tuto touhu mívali jen šlechtici. Od počátku novověku můžeme vyzorovat celoarmádní schizofrenní stav, který byl u vojáků vědomě pěstován. Řadový voják se ve válce stává jiným člověkem, který se stává jedním z mnohých v masě hrdinů. Někdy se stane, že i generálové přiznají své porozumění touze běžných vojáků po přežití, ale nejsou ochotni ho tolerovat. U panovníků se objevuje osvícené panské vědomí, které si dobře uvědomuje podvod hrdinství, ale potřebuje hrdinství pro prosazení svých zájmů. Tento projev cynismu poškozují obraz i toho nejušlechtilejšího boje.

Novodobé zbraně zvyšují napětí mezi myšlením hrdiny a zbabělce. Existuje přímá úměra mezi účinkem zbraně na dálku a potenciálem zbabělosti člověka, který ji ovládá. Od počátku novověku můžeme zaznamenat povýšení střelných zbraní na nejvýznamnější a válečné konflikty nejvíce rozhodující vojenské systémy. Voják se střelnou zbraní velmi snadno zvítězí i nad nejneohroženějším rytířem s mentalitou hrdiny. Dělostřelec zase velmi lehce zvítězí i nad velkým počtem vojáků ozbrojených pouze střelnými zbraněmi. Rozvoj a zvyšování významu dělostřelectva způsobují ty nejvíce negativní následky ukrývání se a velké

vzdálenosti od nepřítele. Od první světové války je každá bitva velmi silně ovlivněna vojenským průmyslem zajišťujícím dělostřelectvo. Existuje mnoho publikací, které se zabývají proměnou řadového vojáka v první světové válce, který je již spíše technickým pracovníkem a zaměstnancem státu než vznešeným rytířem.

Vedle rozporu mezi mentalitou vysoce postavených důstojníků a řadových vojáků můžeme vyzorovat také tendenci vytvořit vlastní hrdinský princip v měšťanských vrstvách společnosti. Příslušníci měšťanstva sloužící v armádě se snažili vytvořit si svůj vlastní svébytný heroismus. Současně se snahou vytvořit vlastní měšťanský heroismus se rozvinul také měšťansko-dělnický neokynismus, který byl na rozdíl od „jediného správného idealismu, slepé oddanosti pruskému státu i vědomých lží měšťanského heroismu charakteristický kritickým pohledem na svět, výsměchem, sarkasmem, zahořklostí a nesouhlasem.“⁴⁹

Jak říká Sloterdijk, „Odkud to vše pochází? V napoleónské éře dochází v Evropě k do té doby nepředstavitelné militarizaci mas: měšťanská společnost nevznikla pouze rozšířením kapitalistických forem obchodu a výroby, ale v relaci ke státu také širokými, „patrioticky“ motivovanými odvody do armády, které společnost sama podněcovala. Národ se rozvíjí na ozbrojenou vlast, na superzbraň, která sjednocovala politické já jednotlivců. Podle rozšířených názorů se po dobu revolučních válek v 90. letech 18. století poprvé objevilo něco jako dobrovolnická národní armáda, co prakticky znamenalo masové hrdinství, mobilizující zbraně duší, patriotických srdcí.“⁵⁰

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, skutečnost, že při válečných střetech se rozličné národnosti vojáků proti sobě bojujících armád stávají velmi významným činitelem, je nejvýznamnější vývojovou změnou v dějinách válek po konci středověku. Rozpor v mysli řadových vojáků prostřednictvím této události postoupil do vyšší třídy. V průběhu zahraničně politických válečných konfliktů se do boje zapojují celé národy. Je možno zaregistrovat snahu po absolutní válce, ve které se všichni členové společnosti na válečném konfliktu podílejí. Do války se zapojují vysokoškolští učitelé, lékaři v nemocnicích, duchovní, dělníci i umělci. Na této úrovni jsou představitelé kynismu s cynicky jednajícími příslušníky měšťanstva v ještě ostřejším a vyhocenějším nesouladu.

⁴⁹Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft Zweiter Band*, s. 411nn.

⁵⁰Tamtéž, s. 415

Zbabělost spojená s přáním nepřijít o život získala v období zapojení celých národů do válečných konfliktů novou podobu. Můžeme ji vypořadovat v pacifistických a anarchistických směrech nebo v inspiraci Švejkem, jehož charakteristickými rysy jsou snaha se zalíbit nadřizeným a tendence vyhýbat se povinností. Každý, kdo se snažil, aby během 1. světové války nepřišel o život, musel se přiklonit k socialismu, k pacifismu nebo se nechat ve svém vlastním jednání inspirovat Švejkem.

Na dějinách Německa můžeme vypořadovat, jak komplikovaně se ve 20. století projevovala kynická i cynická mentalita. Po zhroutilí německého císařství v roce 1918 se reprezentanti různých typů vojáků spolu hádali a rozdílně projevovali své vlastní přesvědčení. Zatímco příslušníci vlastenecky smýšlející části armády se snažili sami sebe prezentovat jako hrdiny, kteří odmítali uznat porážku ve válce, váhavci se snažili co nejvíce redukovat možná rizika a znovuobnovit společenský život v míru navazující na dobu předválečnou. Komunisté, pacifisté a další útočně smýšlející masy zbabělců projevovali nenávisť k samotnému válečnému konfliktu a přáli si vybudování zcela nového společenského řádu, který by byl zcela odlišný od řádu před začátkem válečného konfliktu. Adolf Hitler byl v podstatě extrémní stoupenec maloměšťáckého heroismu, který spory se zcela protikladně smýšlejícími a zbaběle o své vlastní přežití usilujícími příslušníky kynického způsobu myšlení pozvedl až do vrcholného stadia vojenského cynismu, a sice fašismu. Fašismus nebyl ničím jiným než odpovědí německých válečných veteránů na nahromaděnou zničující střízlivost tehdejších stoupenců pacifismu, komunismu, socialismu apod.. Fašismus můžeme chápat jako závěrečnou fázi procesu, při kterém se z měšťana stává hrdina. Bylo nezbytně nutné posunout schizoidní zvrátenost na takovou úroveň, aby i maloměšťáci bez jakékoli perspektivy mohli v ideálu hrdiny nalézt východisko své situace a stát se jeho součástí.⁵¹

Jak říká Sloterdijk, „Tyto souvislosti jsou zrovna tak komplikované jako smutné. A to z toho důvodu, že odrážejí systematický zmatek vůle žít. Tuto vůli naděje a identifikace vážou na militarizované národní státy, které jsou největší hrozbou pro životní očekávání. Ve schizoidní společnosti jednotlivci často ani neví, jak sledovat své vlastní a autentické životní zájmy a kdy se stávají součástí defenzivně-destruktivní mašinerie státu a armády.“⁵²

⁵¹Sloterdijk, P., Kritik der zynischen Vernunft Zweiter Band, s. 415nn.

⁵²Sloterdijk, P., Kritik der zynischen Vernunft Zweiter Band, s. 417n.

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize Kritika cynického rozumu, lidé nucení přáním zajistit si vlastní existenci se velmi těsně připoutávají k politickým a armádním strukturám, které určitě rozpoutají ozbrojený střet s nepřáteli, nebo se tohoto střetu alespoň zúčastní.

Zcela nový rozměr dostává vojenský cynismus v éře jaderných zbraní. S nástupem celosvětového rizika užití jaderných zbraní začíná panovat totální zmatek mezi jednotlivými způsoby myšlení. Idea hrdinství ztrácí veškerá falešná zdání. U všech příslušníků armády získávají rozhodující vliv touha po zachování existence. Jakýkoli stát světa, který má v dnešní době k dispozici jaderné zbraně zcela nepokrytě zahrnuje do svých odhadů jednání nepřítele faktory hrdinství, váhání i zbabělosti. Současná jaderná velmoc tvoří své plány na základě zbabělosti druhé strany, přičemž zbabělá druhá strana má k dispozici nemalý počet hrdinů. V současném světě panuje vzájemná provázanost váhavců, kteří se vyznačují částečně zbabělostí a částečně hrdinstvím. Všechny jaderné velmoci se snaží disponovat co možná nejvíce odstrašující silou, aby ostatní získali dojem, že zbabělost je jediným jejich východiskem. Snaží se v ostatních vzbudit názor, že v budoucnu bude možné být pouze váhavcem. Zdá se, že éra hrdinů definitivně skončila. Každý dnes počítá s tím, že potenciální soupeř v hypotetickém budoucím válečném konfliktu se bude především snažit zachovat svou vlastní existenci co možná nejdéle. V minulosti platný a uznávaný systém hodnot kolabuje. Napětí mezi jednotlivými druhy vojáků a jejich osobitými způsoby myšlení a přístupu k boji se mění a hierarchie, ve které jsou hrdinové nadřazeni váhavcům a zbabělcům, je nahrazena míněním, že hrdinství je pozitivní, ale váhání je minimálně stejně pozitivní a zbabělost je nejvíce žádoucí, nejlépe nahlížena a nejvíce ceněna.

Velice nebezpečná je vzájemná soutěživost mezi jednotlivými jadernými velmocemi. Často se můžeme setkat s názorem, že přežití je závislé především na schopnosti ubránit se. Ve skutečnosti je ovšem právě tato schopnost největším ohrožením existence. Vojenští velitelé jaderných velmocí, že riziko rozpoutání válečného konfliktu je možné eliminovat pouze rovnováhou síly. Toto mínění je založeno na skutečnosti, zároveň však je důkazem obrovského strachu. Skutečnost, že jednotlivé systémy jsou extrémně ustrašené je třeba brát v potaz. Vzájemné podezírání nutí velitele jednotlivých mocností překotně zbrojit. Zároveň ovšem zbrojení nikdy nepovede ke zmírnění mezinárodního napětí.

V éře studené války bylo velmi rozšířené chápat neustálé nebezpečí rozpoutání válečného konfliktu s použitím jaderných zbraní jako součást reality. Většina společnosti se podřídila tomuto extrémně ustrašenému pojetí reality. Lidé ovšem v hloubi duše tušili pravdu, a tak nepřímo sloužili vojenskému cynismu. Ten, kdo toto neustálé nebezpečí odmítal, byl považován za snílka, který nechce akceptovat skutečnost. Před organizovaně paranoidním viděním světa se tito „snílci“ ovšem ukřývali ve skutečnosti.

Bylo velice těžké najít východisko z takové situace, kdy každá strana má obranný charakter a bojí se polevit ve zbrojení ze strachu z útoku protivníka. Jediná racionální strategie je uskrovnění svých vlastních dobytých ambicí. Tento malý vliv rozumu je třeba rozšířit. V budoucnu bude mít dominantní roli válka o konec válčení.⁵³

Jak říká Sloterdijk, „Odnaučit je bojovat ovšem bude ještě obtížnější, protože je to něco celkem nového. Vojenské dějiny budoucnosti se budou psát na úplně jiných frontách: tam, kde se bude vést boj za zanechání bojů. Rozhodující údery budou ty, které nepadnou. Pod jejich náporom se sesype naše strategická subjektivita a obranná identita.“⁵⁴

2.4 Sloterdijkovo pojetí státního a mocenského cynismu

Myslím si, že vedle armádního cynismu měl podstatný vliv na evropskou mýtomotoriku také státní a mocenský cynismus. Podle mého názoru je nutné se státním a mocenským cynismem zabývat z toho důvodu, že úzce souvisí s „podstatou“ Evropy, které bych se chtěl věnovat v další části práce.

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, vysoce postavení členové společnosti, kteří měli velký vliv na osudy běžných lidí, měli během historie vždy velmi blízko k ideálům hrdinů z vojenské oblasti. Existovali mnozí panovníci, kteří prohlašovali, že jsou přímými potomky bohů. Mnozí králové svou moc zdůvodňovali nejen svými hrdinskými skutky ale i boží vůlí. Nejvýše postavení členové společnosti dávali běžnému obyvatelstvu najevo své pohrdání a přesvědčení o vlastní nadřazenosti. Pouze okázalými projevy přesvědčení o vlastní nadřazenosti v sobě mohli upevnit postoj, že stojí na nejvyšším stupni společenského žebříčku.

⁵³ Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft* Zweiter Band, s. 417nn.

⁵⁴ Tamtéž, s. 421

Megalomanství se u panovníků posunulo na způsob politiky i psychického prožívání. Diktátoři si zakládali na velkoleposti a obdivu sebe samých. Jejich megalomanství nám zajišťuje památky na mnohé říše, které bychom bez arogance jejich nejvyšších představitelů vůbec nepoznali.

Tento způsob sebe prezentace vládců ovšem vzbudil reakci porobených poddaných. Nositeli prvních náznaků politického kynismu jsou poražené národy, které jsou sice zbavené svobody, nikoli však sebevědomí. Příslušníci těchto poražených národů se dívají na pohrdavé jednání vládců beze strachu a dobře si uvědomují, jak nelegitimním způsobem vládcové získali svou moc. V mentalitě příslušníka porobené společenské vrstvy je zakořeněno chápání moci vládců jako pouhé vítězství hrubé síly.

Prvním národem, který vytvořil kynický způsob odporu proti útlaku, byli Židé. Židé čelili brutálním útokům silnějších s drzostí, odhodláním a nezlomností. V židovské mentalitě můžeme najít kynické rysy nesvobodného, ale sebevědomého vědomí, které se chytře a duchapřítomně vymezuje proti přesvědčení o vlastní nadřazenosti. Porozumění politické skutečnosti se ovšem může ukázat jako neštěstí. Podstatnou část historie museli Židé pouze bránit svou holou existenci.

Kynický přístup k politice u příslušníků židovského národa je založen na přesvědčení, že jakékoli zřízení netrvá věčně, věčná je pouze smlouva mezi Židy a Bohem. Žádný národ nedokázal Židy předběhnout v porozumění obrovské síle slabších. Židé, přestože byli méně silní, dokázali zachovat svou existenci po tisíce let. Židovské dějiny můžeme dělit do dvou fází, a sice na fázi do počátku židovské diaspory a po něm. První epocha dějin židovského národa je spjata s osobou Davida, který byl mnohem skromnější než jiní králové. Po jeho vzoru si Židé vybudovali svou politickou identitu. Židé vytvořili novou podobu hrdinství, které je charakteristické menší silou, než jakou disponuje protivník, a zároveň nezlomným odhodláním bojovat se silnějším nepřítelem. Ostatní národy získali od Židů ideu resistance. Tato idea je v židovském národě spjata s vírou v příchod spasitele, který židovskému národu zajistí štěstí, vážnost a nezávislost.

Zatímco Židé prožívali druhou a velmi hořkou fázi své historie, křesťané vyjadřovali svůj odpor proti diktátorům a jimi nastolené nesvobodě naprosto odlišným způsobem. Křesťané byli významnými vzory vzdoru, statečnosti a naprosté oddanosti Bohu. Pro tehdejšího křesťana bylo charakteristické užívání

vlastního rozumu, nikoli slepá poddajnost vůči mocenským strukturám. Křesťané získali od Židů pochopení zpupnosti despotů opírajících se jen o hrubé násilí.

Židovský kynicky jednající otrok nenechá v klidu žádného utlačovatele povýšeně projevujícího svou zpupnost. Tímto způsobem dává najevo své odlišné smýšlení. Židovský kynik nebude nikdy zbožňovat utlačovatele. Utlačovateli tímto způsobem ovšem kynikové způsobí nezměrnou bolest. Vždy bude existovat určité procento otroků, kteří nebudou projevovat obdiv vůči vládcům. Židé trpěli pod nadvládou utlačovatelů a jejich brutalitu zažili na svých vlastních tělech. Židé se sice podřídí přesile, zároveň však dají vládcům najevo své opovržení, které u vládců vyvolá vztek hraničící se ztrátou sebekontroly.⁵⁵

Jak říká Sloterdijk, „Židovský kynik pronásleduje vojenské despoty s jejich megalomanskými fantaziemi až do morku kostí. Tím vyjadřuje svůj nesouhlas. Nebude mezi těmi, kteří uctívají násilníka; a s tímto utrpením budou despotové odteď žít; vždy se najde skupina, která se nebude podílet na zbožňování mocných. Tímto způsobem funguje psychopolitická dynamika „židovské otázky“. Židovsko-kynické vědomí totiž pociťuje násilí slavných a velkolepých na vlastní, zbičované a spálené kůži. Hřbet, na který dopadají údery, se sice ohne, protože je moudřejší, ale jeho sehnutí vyjadřuje ironii, která megalomany rozzuří k nepřičetnosti.“⁵⁶

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize Kritika cynického rozumu, rozpor mezi vládci a ovládanými je dán dvěma odlišnými způsoby nahlížení reality, jednak jsou zde megalomani a jejich nádherné masky, zároveň jsou zde však také otroci a jejich chápání své podřízenosti ve spojitosti s brutalitou a nelegitimním původem moci jejich vládců. Vládci mohou své brutalitou poznamenané převzetí moci ospravedlnit dobrou péčí o stát a jeho obyvatele. Problémem ovšem je, jak se tato kvalitní péče pozná. Za údajně mírovým procesem se může skrývat pouze posunutí válečného konfliktu na pozdější dobu. Vládce se může pyšnit zachováním pořádku, ve skutečnosti jen krutě likviduje ohniska vzpoury.

Toto je jediný možný způsob ospravedlnění nadvlády vládců nad ovládanými. V opačném případě se nedostaví dobrovolný respekt k vládcům. V případě trestání začínáme rozumět podstatě pánů i otroků. Pro přežití ovládaného je třeba umět dobře předstírat obdiv a úctu k vládcům. Pokud toto předstírání nezvládne dokonale, musí zemřít. Nejvíce ohrožujícím protivníkem zpupnosti římských

⁵⁵Sloterdijk, P., Kritik der zynischen Vernunft Zweiter Band, s. 422nn.

⁵⁶Tamtéž, s. 428n.

vládců byli křesťané, kteří již nebyli ochotni dále respektovat hierarchii v tehdejší společnosti. Křesťanům se díky jejich postoji podařilo ovládnout nejnámější a nejsilnější říši tehdejšího světa. Pro křesťany měla velký význam svoboda, která souvisela s překonáním slepého podřizování se mocenským strukturám. Základem křesťanského kynismu je odmítání ctít představitele mocenských struktur, kteří své postavení získali pomocí brutality. Římské impérium zareagovalo na kynické jednání prvních křesťanů velmi agresivně. Protože pronásledování křesťanů se po staletí míjela účinkem, nastal v dějinách křesťanské víry zlom, římská říše byla ve své snaze křesťanství vymýtit poražena. Křesťanství se naopak stalo faktorem utvářejícím mocenskou strukturu římského impéria. Tím, že křesťanství zvítězilo nad pohanskými císaři a jejich mocenským aparátem, došlo zároveň v křesťanství k obratu od kynismu k cynismu. Moc a víra se navzájem vylučují. Reálný výkon moci klade náboženské víře vždy mantinely.⁵⁷

Jak říká Sloterdijk, „Nejde o nevědomý konflikt mezi ideály víry na jedné a morálkou moci na druhé straně, ale od začátku jde jen o omezenou víru. Tímto způsobem se proti kynickému impulsu protimocností staví cynismus dominantních mocností. Ten je dvojnásobným myšlením už od začátku.“⁵⁸

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, křesťanský dvojnásobný způsob uvažování vysvětluje už Augustin. Existuje říše Boží a říše pozemská. Tato dvojakost je charakteristická pro celou historii Evropy a prolínají se do ní jednak občasné spojení, často ovšem také akty nepřátelství a soupeření. Stát a církve existovaly vedle sebe, a proto vznikly dva odlišné právní systémy, dvě svébytné kultury a dvě samostatné politiky.

Tuto tezi můžeme najít i u Aurelia Augustina. Jak uvádí Aurelius Augustinus v knize *O Boží obci I*, příslušníci Boží obce pokorně čekají na moment, kdy spravedlnost zvítězí, poté se jim dostane konečné výhry a naprostého klidu, zatímco jiní preferují svá vlastní božstva. Zpupnost se střetává s pokorou, přičemž pokora je silnější. Prostřednictvím pokory všechny úspěchy na tomto světě nedosahují oné vznešenosti, kterou může být člověku propůjčena jen skrze Boží vůli. Král a Stvořitel této obce stanovil, že zpupní Boha odmítají, zatímco pokorní jsou zahrnuti

⁵⁷Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft Zweiter Band*, s. 428nn.

⁵⁸Tamtéž, s. 433

Boží přízní. Pozemská obec touží po vládě, ale právě skrze tuto touhu po moci je sama porobena.⁵⁹

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, problémem je, že vývoj křesťanství musíme chápat jako vývoj jednak běžných věřících, jednak křesťanských elit. Určité rozštěpení můžeme vyzorovat v souvislosti s rozporem mezi životem křesťanů a politikou prosazovanou křesťanskými elitami. Křesťanští kynikové odmítali rozdělení věřících do tříd a nerovnoprávné postavení jejich příslušníků. Mezi kyniky odmítající třídní dělení křesťanské společnosti patřily mniši, kacíři a někteří panovníci. Mnohdy se stávalo, že křesťanská víra byla spojena s imperiálními ambicemi panovníků.

Křížové výpravy nebyly ničím jiným, než výbuchem touhy po odstranění rozporu mezi ideálním a žádoucím stavem věcí podle zásad křesťanské víry a skutečností. Na jedné straně věřící křesťan musí milovat bližního svého, zároveň ovšem ve středověku existoval požadavek být schopným válečníkem. Křížové výpravy můžeme chápat jako předchůdce fašistických tendencí v Evropě. Falešná představa o tom, že křížové výpravy si přál Bůh, ve skutečnosti jen uvolnila nesnesitelnou tenzi mezi ideálem a realitou. Ve středověku lidé kvůli svým vnitřním konfliktům a problémům vytvořili vnější hrozbu, kterou bylo třeba potlačit. Ve skutečnosti šlo o pouhé odreagování napětí vyvolaného různými a nesourodými morálními principy.

K uvolňování napětí sloužil také život ve dvorských společnostech, ve kterých šlo především o aristokratický a armádní způsob uvažování a chápání morálky.

Velký význam má Machiavelliho dílo *Vladař*. Machiavelli jako první vysvětlil, že vraždu je možno použít jako nástroj politiky. Machiavelliho myšlenky znamenaly zcela bezprecedentní zlom v dějinách politických teorií, protože panovníkovi přisuzovaly neomezenou moc nad ostatními za pomoci jakýchkoli způsobů k dosažení vlastního zájmu a vlastních představ o fungování státu. Tento cynický způsob vlády má své opodstatnění v takových případech, kdy politický rámec zachování existence již není funkční a představitelé centrální moci téměř či zcela ztratily kontrolu nad místními vládci, kteří se panovníkovi odmítají podříditi. V tomto případě je cynismus zcela opodstatněný.

⁵⁹Aurelius Augustinus, *O Boží obci I*, s. 37

Tuto tezi můžeme najít i u Machiavelliho. Jak uvádí Niccolo Machiavelli v knize Vladař, povýšit se z občanského původu k panovnické moci je možno různými způsoby. Některé z nich není možno nazývat náhodnými či způsobenými osobními vlastnostmi dotyčného jedince. Běžný občan je schopen uchopit moc v zemi, kde žije buď nelegálním, kriminálním způsobem nebo z vůle ostatních obyvatel daného státu.

Sicilský Agathokles vyrůstal v obyčejné a velice chudé rodině. Přesto se mu podařilo stát se syrakuským panovníkem. Byl potomkem hrnčíře a od mládí se věnoval kriminálním činům. Ale při vši nečestnosti projevoval tolik k získání vlády potřebných tělesných i duševních vlastností, že po vstupu do armády postupoval velmi rychle ve vojenské hierarchii. Nakonec se stal praetorem v Syrakusách. V momentě, kdy získal toto postavení, rozhodl se, že bude panovníkem, a uchvátí násilím a bez náznaku pokory do svých rukou moc, kterou mu ostatní lidé bez donucení propůjčili. O svém úmyslu se dohodl s kartaginským Hannibalem, který se tehdy zdržoval na Sicílii, jednoho dne shromáždil obyvatele Syrakus a senát, jako by chtěl prokonzultovat jisté věci ohledně republiky. Na dané znamení zavraždili jeho vojáci všechny příslušníky senátu a nejmajetnější obyvatele. Po jejich vraždě se Agathokles zmocnil vlády a udržel se u moci bez nejmenších náznaků vzpoury ze strany obyvatel. Přestože kartaginští nad Agathoklem dvakrát zvítězili a město obklíčili, nejen ubránil své město, zaútočil na Afriku, zachránil syrakuské obyvatele a velmi zkomplikoval pozici Kartagiňanů. Kartagiňané museli ustoupit, vzdali se Sicílie a přijali skutečnost, že budou ovládat pouze určitá území na africkém kontinentu.

Agathokles tedy jen za velmi malou část svých úspěchů vděčí náhodě. K moci se dostal nikoli z vůle mocných, nýbrž kvůli postupu ve vojenské hierarchii se značnými obtížemi, a udržel si svou pozici mnoha nestoudnými život ohrožujícími skutky. Není nic chvályhodného na zabíjení ostatních obyvatel státu, na podlosti, brutalitě a bezbožnosti. Je tak možné získat státní útvar, nikoli úctu. Pokud vezmeme v potaz Agathoklovu smělost, se kterou se vystavoval život ohrožujícím situacím a odklízěl si překážky z cesty, nenalzáme důvod, proč bychom ho neměli považovat za stejně schopného jako byli jiní velitelé armád. Jeho nekontrolovaná brutalita a nepřerušovaná řada nelegitimních činů nám nedovoluje uctívat ho jako jiné

slavné muže. Agathokles nedosáhl svého postavení ani za pomoci náhody, ani za pomoci svých chvályhodných vlastností.⁶⁰

„Přihlížíme-li k smělosti, s jakou se Agathokles vrhal do nebezpečí a odstraňoval je z cesty, k neobyčejné statečnosti, s níž snášel a překonával všechna protiventství, nevidíme důvodu, proč bychom ho měli shledat méně schopným, než byli mnozí jiní slavní vojevůdci. Niméně jeho bezuzdná ukrutnost a nelidskost a nekonečná řada zločinů nám nedovolují oslavovat ho jako jiné znamenité muže. Nebylo to ani štěstí, ani ušlechtilé vlastnosti, které mu dopomohly k tomu, čeho dosáhl.“⁶¹

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, absolutistická forma vlády vznikala porážkou a ovládnutím menších zneprátených územních celků. Politika tehdy znamenala udržovat rovnost síly mezi jednotlivými zneprátenými menšími územními celky. Představitelé centrální moci se snažili vzbudit zdání legality a svou vládu spojovali s ideou Boží vůle. Ve skutečnosti skrývali násilnou podstatu nabytí své moci. Silně nelegitimitu centrální moci pocítovali šlechtici, kteří sami prosazovali svou moc krutým a neospravedlnitelným způsobem. I kdyby byl vytvořen velmi kvalitní systém zákonů, nikdy nebudou smazány rozdíly mezi příslušníky jednotlivých společenských tříd, nikdy se nepodaří zastřít brutální realitu nerovnoprávného postavení jednotlivých lidí.

V 18. století se k moci dostávalo měšťanstvo, které revolucí odstranilo staré absolutistické vládce. O revoluci ovšem na vládnoucí místa nastoupili příslušníci buržoazní třídy, kteří měli velmi blízko k despoticky vládnoucím panovníkům z dob minulých.

Zatímco ve středověku nebyly v každodenní reálné praxi respektovány základní požadavky a příkazy křesťanské morálky, a sice láska k bližním a smíření, novověké měšťanské státy zase nedodržují své vlastní nároky, např. rovnost, solidaritu. Faktor lidu, od kterého představitelé měšťanské vlády odvozovali legitimitu svého mocenského postavení, byl brán v potaz zcela neuspokojivě.

V takové situaci získává velmi vysokou podporu socialistická ideologie. Socialisté volají po takovém uspořádání, kdy veškeré činnosti, které jsou určeny pro blaho lidu, byly vykonávány lidem samým a pro jeho vlastní užitek. Lid by neměl být nucen účastnit se válečných konfliktů, které byly charakteristickým

⁶⁰Machiavelli, N., *Vladař*, s. 40nn.

⁶¹Tamtéž, s. 42

rysem období, kdy údajně pro blaho lidu mají v rukách faktickou moc příslušníci šlechty či buržoazie. Lid by také měl získat méně nespravedlivou část statků, které svým úsilím vytváří.

Jednou z podob cynického vědomí je fašismus, který zcela nepokrytě prosazuje agresi a surovost, aniž by se alespoň pokoušel najít nějakou ospravedlňující výmluvu. Adolf Hitler byl ve své době mnohými uznáván i kvůli svému nepokryteckému prezentování touhy, která ovládala nemalou část tehdejší společnosti v Německu, a sice zrušit politický systém Výmarské republiky a zlikvidovat nepřátele – levicové politiky, anarchisty, Romy a především Židy. Židé byli velmi nebezpeční, protože se stavěli velmi sarkasticky ke zpupným ambicím nacistického režimu. Z tohoto důvodu byly pro Židy vystavěny koncentrační tábory. Pro fašismus je charakteristické zbavování se jakýchkoli mantinelů. Nenávisť fašistů k socialistické ideologii je důsledkem střetu cynismu vládců s ideou, která chce, aby lid získal to, na co má nárok. Přestože fašisté deklarovali své záměry hájit zájmy lidu, ve skutečnosti se jednalo jen o lži. Fašisté chápali lid jako sjednocené anonymní stádo, které musí poslouchat a podřizovat se vůli svého vládce. Fašisté se vždy snažili potlačovat volnost jednotlivců, kteří se snažili prosazovat vlastní zájmy jako nízko postavení členové společnosti.

Velice složitá problematika novodobého politického vědomí úzce souvisí s ruskými dějinami ve 20. století. Je možno vyzorovat přímou úměru mezi připraveností krajiny na zavedení socialistických reforem do běžné praxe a mírumilovností jejich prosazovatelů. Čím méně pro socialistické uspořádání země připravena byla, tím fanatičtější a více úspěšně vedli socialističtí extremisté boj proti kapitalistické formě hospodářství a jejím zastáncům.

Komunisté v Rusku sice zvítězili nad carským režimem, v průběhu vlády se ovšem svým protivníkům ze starého režimu začali podobat. Zavedli po roce 1917 ještě daleko krutější a svobodu běžných lidí více potlačující režim. Před rokem 1917 zcela nepatrná část společnosti měla nepředstavitelnou moc nad ostatními. Po roce 1917 zneužili šířitelé revoluce odpor řadových lidí k válečnému konfliktu a nastolili vlastní diktaturu.

Lev Trockij byl rovněž zavražděn představitelem nelegitimní nadvlády, protože by se se Stalinovou mocí nikdy nesmířil. Trockij byl toho názoru, že státní moc musí v každém momentě vysvětlovat, proč právě ona má legitimní právo vládnout,

pokud se chce distancovat od pouhé zločinnosti. Myšlenka permanentní revoluce je založena na předpokladu, že zpupnost představitelů mocenských struktur bude vždy poražena, protože ve vědomí ovládaných se nikdy neztratí vědomí o neospravedlnitelných násilnostech. Protože Rusové chtěli přeskočit jednu fázi vývoje, chtěli předběhnout západní státy, stali se oběťmi jiné formy diktatury a nesvobody.

V socialistických státech byla v 80. letech patrná propast mezi skutečností pocíťovanou v každodenním životě a představiteli státní moci deklarovaným stavem věcí. Běžní občané pochopili, že skutečnost a popis skutečnosti pocházející od mocných se neshodují. Nevěděli ovšem, jak s tímto nesouladem naložit, a proto akceptovali tento stav jako nově nastolenou normalitu. Realita v socialistických zemích neměla nic společného s ideou socialismu, která v sobě obsahovala naději na získání moci nad svými životy. Marxistická ideologie tvořila pouhou fasádu pro nelegitimní nadvládu mocenských struktur.

Během studené války spolu soupeřily dvě soustavy, přičemž jedna se snažila překonat druhou, přestože se během historického vývoje nedokázala dostat ani na srovnatelnou úroveň. Západní blok se zase bránil zavedení marxistické teorie do praxe po vzoru zemí východního bloku, protože si nepřál vydat se touto cestou. Podle Marxovy teorie bude v nejrozvinutějších zemích kapitalismus nahrazen socialismem, přičemž socialismus by měl být novou formou ekonomických vztahů, která vychází z kapitalismu a překonává ho. Během studené války ovšem nešlo o konflikt mezi starým, rozvoji bránícím systémem a novým, méně nedokonalým společenským uspořádáním. Ve skutečnosti se jednalo o boj mezi dvěma spolu soutěžícími velmocemi.

Rusko nebylo v roce 1917 v takové fázi historického vývoje, aby mohlo zavést systém překonávající kapitalismus. Ve skutečnosti se pro revolucionáře roku 1917 stala marxistická ideologie pouhou záminkou, která byla zneužita v jejich vlastní prospěch. Ve skutečnosti pak měly obě soustavy v průběhu studené války mnohem více společných vlastností, než byli jejich vládci ochotni přiznat.⁶²

2.5 Další druhy cynismu

Pro ujasnění skutečnosti, že se cynismus zmocňuje různých oblastí života, bych chtěl uvést ještě další duhy cynismu.

⁶²Sloterdijk, P., Kritik der zynischen Vernunft Zweiter Band, s. 433nn.

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, cynický princip můžeme najít i v oblasti sexuality. Cynismus v oblasti sexuality je spjat především s oddělením duše a těla. Extrémně provokativní projevy cynismu jsou vždy reakcí na idealismus a despocii. Protože křesťanská pravidla sexuality byla postavena na základě vědomě hláсанých nepravd, má pak vyslovování pravdy velmi nenávislnou, zlostnou podobu.⁶³

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, veliký význam měla měšťanská fáze historického vývoje. Měšťanstvo si uzurpuje právo na vedoucí postavení v kultuře, zároveň deklaruje nový žádoucí stav v oblasti vztahů, a sice manželský svazek založený na lásce. Mnoho literárních děl mělo svůj podíl na vytvoření předloh měšťanského idealismu v oblasti sexuality. Měšťané se chtěli oddávat milostnému potěšení, zároveň byli povinni snažit se, aby muži i ženy přijali jako cíl a smysl svého vztahu manželství, aby zvířecí podstata jejich vztahu byla zcela potlačena. Byli nuceni snažit se, aby tělesná touha byla pouhým odrazem touhy duševní.⁶⁴

Cynismus můžeme najít i v oblasti lékařství. Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, lékaři si musí vypěstovat jakousi ochrannou ulitu před krutostí vlastního povolání a pacienti lékařům vždy odpouštěli určitou míru cynické necitlivosti, která by u vykonavatelů jiných povolání nepřicházela v úvahu. Lidé chápali jako své skutečné zastánce ty, jejichž srdce měla takovou kapacitu, že ho nepřemůže ani krutý humor, ani brutalita. Lékařský humor byl vždy mnohem více cynický než humor vykonavatelů jiných povolání. Tento humor byl vždy atraktivní i pro pacienty. Byl to právě krutý cynismus lékařů, díky kterému pacienti věřili tomu, že počinání lékařů má altruistický původ. Mentalita vládců se s potěšením zbavuje mantinelů, a tak se i lékařský cynismus po vítězství fašismu zcela vymkl veškeré kontrole. Vznikly podmínky pro výjevy potlačované surovosti, která je charakteristickým znakem represivně civilizovaného lidského společenství. Zatímco popravy, které vždy zásobovali lékaře mrtvolami, v dřívějších dobách slučovaly utajené cynické zájmy s vědeckými výzkumy, pro které je mrtvých těl vždy nedostatek, fašistický rasismus byl atraktivní pro panské cyniky z řad lékařů, protože jim poprvé v lidských dějinách dovolil, aby sami podle libosti usmrcovali lidi a zajišťovali si tak dostatek objektů pro vědecké výzkumy. Moc, kterou lékaři

⁶³Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft Zweiter Band*, s. 461n.

⁶⁴Tamtéž, s. 479

získali na německých vysokých školách a v německých pracovních táborech v letech 1934 až 1945, není důkazem selhání jednotlivců z řad lékařů, nýbrž důkazem jednoho starého rysu medicíny vládců, která byla vždy toho názoru, že určitá část lidstva není hodna léčby a pomoci v nemoci, a je vhodná jen pro lékařské experimenty.⁶⁵

⁶⁵Sloterdijk, P., Kritik der zynischen Vernunft Zweiter Band, s. 501n.

3 Program Evropy podle Petera Sloterdijka

3.1 Úvod

Tématem Evropy se zabývám z toho důvodu, že toto téma považuji za zcela zásadní ve vývoji Sloterdijkovy tvorby. Podle mého názoru je Sloterdijkovo chápání historie Evropy a jejího vlivu na ostatní oblasti světa úzce spjato s cynickým principem popsaným v předchozích kapitolách. V následující části práce bych chtěl popsat působení evropských imperiálních mocností na okolní svět v době po objevení Ameriky, dále pak hledání „podstaty“ Evropy, vliv událostí roku 1945 na přelom v evropských dějinách, novou situaci po roce 1989 a Sloterdijkovu představu směru dalšího vývoje.

3.2 Význam imperiálních tendencí evropských zemí

V následující kapitole bych chtěl vysvětlit, jakým způsobem se vyvíjely světové dějiny po nástupu kolonialismu, a jaký význam měl pro evropský kontinent konec 2. světové války. Jsem toho názoru, že kolonialismus velmi úzce souvisel jednak s imperiálními tendencemi evropských mocností, jednak s cynickým principem, jímž jsem se zabýval v předchozích kapitolách. Jsem přesvědčen, že pro porozumění Sloterdijkově představě o žádoucím budoucím vývoji Evropy je nutné nejprve vysvětlit, jak imperialismus vznikl, a jak ovlivňoval světovou historii.

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Proč Evropa?*, rok 1945 znamenal zcela zásadní zlom v evropských dějinách. Evropa ztratila svou dříve neotřesitelnou pozici centra globálního dění. Do porážky nacistického Německa bylo nezpochybnitelnou skutečností, že Evropa je nejen zeměpisně-politickým, ale zároveň i kulturním a duchovním centrem světa. Svět byl chápán jako samozřejmým mantinelem maximálních koloniálních a dobovačných tužeb vládců evropských imperiálních mocností. Kolonizátor z Evropy je tím, kdo se různými způsoby účastnil pohybu stále kupředu. Evropský kolonizátor si je zároveň stoprocentně jistý, že objevitel musí být vládcem objeveného. Typicky evropské je přesvědčení a jistota, že skutek objevu v sobě nese právo pro objevitele zacházet s objeveným, jako by bylo objevitelem stvořeno. Významnou hybnou silou světových dějin se stává zvědavost. Osud obyvatel většiny obyvatel zemského povrchu byl hračkou v rukách evropských dobyvatelů.

V letech 1492 až 1945 měl evropský kontinent zcela nezpochybnitelně výlučné postavení a své výhody bezuzdně využíval bez ohledu na mimoevropské národy. Obyvatelé Evropy více objevovali než byli zkoumáni. Více si podrobovali cizí území než sami zakoušeli bolest. V evropském chápání vznikl nejen obraz Země, na jejímž povrchu se nachází pevnina a oceány, ale také pojem lidského pokolení, ve kterém příslušníci evropských národů začali sami sebe považovat za rasu s nadřazeným postavením. Díky svému prvenství v podrobování obyvatel jiných kontinentů se stali Evropané účastníky dobrodružství politické antropologie odehrávající se v letech 1492 – 1945. Nikdo nikdy před evropskými dobyvateli nespatriil lidské pokolení v jeho celistvosti. Pro všechny příslušníky lidského druhu jsou charakteristické určité pro všechny společné rysy, které existují nezávisle na rozdílech mezi evropským dobyvatelem a podrobeným domorodcem. Příslušníci evropských národů jako první odhalili myšlenku, že ve všech společenských systémech světa se s různými odlišnostmi vyskytují aspekty a dialekty stejné lidské podstaty. Je logické, že jedním z významných pojmů evropské teorie dějin umění posledních 200 let se stala „světová literatura“.

Evropské národy nesou vinu za chudobu způsobenou kolonialismem, ale také vytvořily novodobý pojem rod, ať již je jeho obraz jakkoli poznamenán; tento pojem velmi úzce souvisí s lidskými právy. Toto vše souvisí se skutečností, že evropský kontinent byl v posledním období svých dějin „Říší Středu“ - nikoli ovšem jako kdysi Čína, která se musela neustále bránit ve stavu strnulosti, ale centrem a původcem dobovačných výprav, která velmi výrazně ovlivňovala každou část planety a odčerpávala z těchto oblastí zdroje. Kolumbova výprava zapříčinila zpředmětnění naší planety a lidského pokolení evropskými obrazy a termíny, které vytvořily utrpení těm, kteří byli nalezeni. Objevné výpravy vyvolaly nejen zdroje zisku, ale také povinnosti panovníků. Evropa měla tu výhodu, že byla první, která získala povědomí o celku světa, někteří vládci také prostřednictvím vlastní zkušenosti pocítili tíhu, kterou s sebou starost o rozsáhlé zámořské kolonie přinášela. Vykouávat politiku bylo po roce 1492 vždy mnohem náročnější a složitější.⁶⁶

„To vše je jenom jiný způsob toho, jak říci, že Evropa byla ve své závěrečné světové dějinné fázi „Říší Středu“ - ne však, jako tradiční Čína, středu statického a

⁶⁶Sloterdijk, P., Falls Europa erwacht, s. 7nn.

defenzivního, nýbrž hlavním stanem útočných hnutí, která proměňovala vše, čeho se dotkla, ve zdroje a ve sféry vlivu. Nejhmatalelnějším následkem Kolumbovy cesty bylo zpředmětnění Země a lidského rodu evropskými obrazy a pojmy – s důsledky, jež bychom mohli prozatímně shrnout do věty o „porodních bolestech těch, kteří byli objeveni“. Bylo by chybou zamlčovat, že evropská privilej nazření světa s sebou vedle imperiálních výhod přinesla i povinnosti vládců. Jestliže Evropa měla přednostní právo být první, kdo na svých glóbech a mapách znázorní obraz světa, byli to též někteří z velikánů mezi nositeli evropské světové politiky, kteří první začali pocítovat obsah formule o „břemeni světa“.⁶⁷

3.3 Význam 2. světové války pro nové postavení evropského kontinentu ve světě

Myslím si, že směr vývoje evropských dějin ve znamení imperialismu byl velmi významně změněn. Podle mého názoru je nutné objasnit, jak zásadním způsobem ovlivnily události roku 1945 budoucí vývoj evropské historie. Konec 2. světové války znamenal zásadní zlom, bez jehož pochopení není možné porozumět ani Sloterdijkově představě o budoucnosti evropského kontinentu.

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Pročtne Evropa?*, rok 1945 znamenal pro evropské národy cenné prozření především v oblasti politiky. Kořeny tohoto prozření sahají až před rok 1900, vítězství tohoto pochopení je ovšem nerozlučně spjata s koncem 2. světové války. Budoucí podoba evropského kontinentu se formovala již během vzájemného přibližování sovětské a americké armády těsně před koncem 2. světové války. Je třeba si uvědomit souvislost mezi ovládnutím Německa jednak Spojenými státy americkými, jednak Sovětským svazem a bezprostřední ztrátou suverenity všech evropských států. Konec 2. světové války byl natolik poznamenán brutalitou a krutostí, že Evropané nebyli schopni vyrovnat se se skutečností. Spousta lidí nebyla schopna porozumět novému osudu evropských národů, mnoho lidí se nesmířilo s opuštěním role centra světového dění a přijetí role bezmocného objektu v rukách sovětských a amerických vládců. Americkou intervencí do Evropy bychom mohli přirovnat ke křížovým výpravám ve středověku. V Evropě byly ohroženy pro Američany významné hodnoty, a proto byli Spojené státy nuceny zasáhnout. V minulosti byla Evropa původcem násilností a dobovačných válek, za 2. světové války se stala objektem dobovačného útoku. Ti,

⁶⁷Sloterdijk, P., *Pročtne Evropa?*, s. 11

kteří byli z morálního hlediska více na výši, přijali nové poměry a nové uspořádání na evropském kontinentě s pokorou. Každopádně evropský kontinent ztratil do té doby neotřesitelné nadřazené postavení, své právo být původcem křižáckých výprav do jiných oblastí světa. Zároveň komunističtí vládcí sovětské říše přinášeli obyvatelům východoevropských zemí návrhy řešení toho nejděsivějšího druhu. Tento stav trval až do konce 80. let, kdy skončila studená válka, a obyvatelé evropských zemí mohli znovu uvažovat o tom, jaké vlastnosti jsou jim vlastní, a jakého druhu je jejich existence na tomto světě. Od té doby se vedou v různých zemích rozhovory o tzv. „návratu Evropy“.

Obyvatelé Evropy byly velmi silně zaskočeni ze ztráty privilegované pozice ve světě. Toto zděšení postupně vymizelo. V dnešní době prožíváme závěrečnou fázi našeho životního věku. Je ovšem sporné, zda je člověk po tak dlouhé léčbě a době pokusů o uzdravení ještě schopen žít v realitě. Tvrdé ponaučení Evropanů v roce 1945 souviselo s tím, že Evropa byla zachráněna a zároveň porobena. Od tohoto okamžiku musela politika evropských zemí být v jistém smyslu také formou léčby pacientů, kteří se nikdy nedokázali zcela vyrovnat se skutečností, že museli být zachráněni silou, kterou sami neměli pod kontrolou. Po konci 2. světové války byl evropský kontinent znovu budován pomocí neautentických aktivit. Pro obyvatele evropských zemí nastala epocha prázdnoty v ideologické oblasti, ve které se nacházely různé hypotézy, které měly za cíl vysvětlit a legitimizovat ztrátu původního výsadního postavení evropského kontinentu. Z tohoto úhlu pohledu mají k sobě velmi blízko pravicové tendence k záchraně prostřednictvím obratu ke kořenům křesťanských hodnot i levicové hypotézy o nesmyslné angažovanosti svobodných jednotlivců v určitých konkrétních podmínkách. Tyto náboženství propagující i jakékoli hodnoty zavrhuující tendence můžeme přiřadit k pragmatismům, které se snaží v Evropě nastolit kapitalismus oproštěný od jakýchkoli doktrín.

Nedlouho po osvobození Evropy získala velký význam hypotéza, že člověk je tvor „odsouzený ke svobodě“. Jean-Paul Sartre tímto vyjádřil, jakou bolest zanechala v Evropě nová otevřenost a nenaplněnost světa. Po 2. světové válce získal zcela nový kontext Heideggerův pojem vrženost. Svoboda Evropanů byla břemeno jako jakýsi nádor. Především Francouzi sami na sobě velmi dobře poznali, co znamená získat svobodu, kterou si člověk vlastním úsilím nevydobył. Sartrův

pojem byl důkazem zranění evropského obyvatelstva po roce 1945. Nejvlastnějším rysem této doby byl pocit hluboké existenciální bezednosti, která byla považována za absurdno.⁶⁸

„Absurdní je bytí, jež shledává, že je bez inspirativní mise a objektivní úlohy postaveno do obrovského a odporného světa. Existovat nyní znamená: Být oloupen o bytnost a jako první vlastnost snášet nedostatek bytí. Proto se člověk nyní jeví jako parazit bytí – odsouzen k tomu, aby záviděl věcem a toužil po jejich substancialitě.“⁶⁹

Lidé, kteří zůstali naživu, si uvědomovali, že jejich životy zůstaly ušetřeny pouhou náhodou, stejně jako životy jiných byly zmařeny. Existující svět byl nerozlučně spjat s obrazem naprosté devastace a nenaplněností. Nenadálá ztráta desítek milionů lidských životů měla obrovský vliv na život v tehdejší společnosti, která pociťovala obrovskou tíhu zodpovědnosti. Po roce 1945 panovalo zdání, že bude existovat nepřekonatelná propast mezi jedincem a obecnými požadavky a cíli, a lidé, kteří přesto toužili po tom, být užiteční, měli příležitost dostat se na pevnou půdu úsilím po dosažení jasně vytyčeného cíle absurdním skokem. Být aktivní od této chvíle znamená: snažit se zachránit překotným zapojením se do nějaké činnosti směřující k jasnému cíli. Evropa se celých dvacet let musela zbavovat nánosů absurdity. Na konci padesátých let byla velmi aktuální idea budování, přičemž na hojení ran měla pozitivní vliv jednak víra v Boha, stejně jako prosazování různých forem neoklasických tendencí. Šedesátá léta byla nerozlučně spojena s přesvědčením o nové nasycenosti. Tato nová nasycenost byla živnou půdou pro novou aktivitu a pro nové jistoty, spjaté s vládou lidu a žádnými mantinely neomezeným hospodářským rozvojem. Jednak vláda lidu, jednak očekávání ekonomických úspěchů se musely nechat provokovat neoutopickými představami a dychtivostí po morálních změnách u studentů v zemích západního bloku. Tito studenti byli velmi pohoršeni pružností morálky příslušníků předchozích generací. Mladší generace ve své roztrpčenosti nacházela v radikálních prohlášeních představu o způsobu, jak se znovu zmocnit skutečného horizontu světa. Do politiky nastoupila nová vrstva moralistů, kteří Evropě připisovali vinu za neutěšenou situaci v bývalých koloniích evropských mocností. Zároveň se s nástupem snah po

⁶⁸Sloterdijk, P., Falls Europa erwacht, s. 12nn.

⁶⁹Sloterdijk, P., Procitne Evropa?, s. 19

záchraně životního prostředí vytvořila půda pro získání světa z idey celoplanetárních nebezpečí.

V sedmdesátých a osmdesátých letech došlo v Evropě k vyhocenému mezigeneračnímu konfliktu. Tento konflikt s sebou přinesl nový rozměr absurdity. Při opuštění existencialismu a následném přijetí konzumismu se Evropané dostali na zcela bezprecedentní úroveň všeprostupující nicoty. Z toho důvodu, že obyvatelé Evropy žili v trvalém ohrožení jadernými zbraněmi, uvědomovali si mnohem více než lidé z jiných historických epoch pomíjivost a ztrátu hodnoty všech objektů. Mnoho lidí prožívalo značnou část svých životů v trvalém strachu z úplné likvidace. Psychologické nánosy napětí mezi zeměmi východního a západního bloku se uchytili v mentalitě lidí. Všichni lidé, kteří žili v takových podmínkách, budou až do smrti poznamenáni nihilismem pramenícím z ohrožení jadernými zbraněmi. Mnoho lidí získalo přesvědčení, že čas ztratil smysl – nikoho nikam neposouvá, maximálně zpět na začátek. Pokud čas plyne a nezanechává žádné trvalé otisky do věčnosti, je to jediné pozitivní. Zdálo se, že minulost se zredukovala do jednoho jediného momentu. Prožité časové úseky jsou pouhé rozmazané skvrny, které rychle přestávají být reálné. Pro čas vyměřený pro život Evropanů byla v tomto období charakteristická nedůstojnost a prázdnota. Na evropském kontinentu, kterému zoufale chybí projekt, a který je posouván vpřed průmyslovým pokrokem, podléhá úpadku i přítomný, aktuální okamžik. V osmdesátých letech jsme poprvé mohli postřehnout, jak nová doba získává zcela nezaměnitelnou tvář. Je to tvář doby, která likviduje čas, která nevážnost povznesla na úroveň způsobu života. Pro tuto dobu je charakteristické uznání názoru, podle něhož svět přestává být reálný. V situaci, kde i nové je pouze předstírané a nereálné, se přítomnost jeví, jakoby patřila do dávné historie. Tato tvář doby je nerozlučně spjata s pocitem hlubinné neukončenosti, nikoli ovšem stejné, která byla původcem nesmyslnosti krátce po konci 2. světové války. Propastnost odlišné povahy ovládla evropské obyvatelstvo, propastnost, pro kterou je charakteristická touha vytvářet hezký obraz i ve chvílích zkázy a tvořit iluzi šťastného života i při nevyhnutelném přibližování se smrti. Cit pro krásu pokořil nesmyslnost života. Velký význam již není přikládán rozhodnutím, nýbrž prožitku. Obyvatele Evropy již ani nenapadne, aby si vybrali sebe jako několik let po roce 1945. Obrovská příležitost současnosti se naskýtá ve spotřebě svých vlastních já. Názor, že v našem

okolí existuje nenaplněná prázdnota a že vše, co poskytuje služby nemá pod sebou pevnou půdu, nemáme z toho důvodu, že by přeživší tvořili minoritu, jak tomu bylo těsně po konci 2. světové války. Z novodobých Evropanů se stali roztěkaní lidé, ztrácíme rovnováhu z toho důvodu, že se nám nabízí velký počet nejrozličnějších možností. Člověk neví, pro jaký způsob života se má rozhodnout. Neví, pro kterou cestu či jídlo se má rozhodnout. Naskýtá se nám celá řada možností a my se musíme rozhodovat, nikoli váhat. To je výchozí bod postmoderní doby.⁷⁰

„Velká šance dneška spočívá v bezdůvodné spotřebě sebe sama. Pocit, že všude kolem nás zeje prázdný prostor a že všechny instituce stojí jakoby na pohyblivých píscích, nemáme proto, že by se mrtví zdáli být v převaze, jak tomu bylo po evropském masakru – ne, z nás se stali rozkolísaní lidé, neboť nás jímá závrať z toho, že všude se nám skýtají celé seznamy různých opcí. Jaký život si máme vyzkoušet? Který let si máme objednat? Ztratili jsme půdu pod nohama, protože si musíme vybírat mezi čtrnácti druhy omáček. Svět je jídelní lístek a tu je třeba objednávat, nikoli pochybovat. Toto je základ postmoderní situace.“⁷¹

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Procitne Evropa?*, lidé podléhají pocitu, že mají jen jediný časový úsek vymezen pro jejich pobývání na tomto světě a spotřebovávají sami sebe. Pár posledních jednotlivců stále ještě má na mysli povinnosti, majorita společnosti ovšem již tvoří mezinárodní společenství konzumentů. Evropan – konzument – si je před počátkem 3. tisíciletí vědom své pozice ve vakuu. Evropan je v této době odsouzen k frivolnosti. Frivolnost je vlastnost, se kterou člověk vybírá z různých možností, aniž by měl závažnou pohnutku pro určitý výběr. Člověk si vybírá a přitom má na mysli, že mohl dát přednost jiné možnosti. Člověk si uvědomuje, že čas, který mu byl na tomto světě vyměřen, není neomezený. Pokud takový člověk se vzchopí k tomu, aby nevyužíval zdroje na maximum a uskromnil se, pak takový člověk dosáhl skutečné velikosti. Tuto vlastnost můžeme vyzorovat u mladých lidí evropského původu. Občas se člověku naskytne hrůzný pohled na svou možnost vybírat si. Současná schopnost člověka vybírat si nemá ovšem svůj původ ve snaze být mocný – vychází z nevýrazného nesouladu v napětí. V kultuře tak výrazně spojené se zábavou již podoba člověka, který má schopnost po něčem toužit již patří do nenávratné minulosti. Zábavu samu o sobě není možné brát jako něco podstatného. Být

⁷⁰Sloterdijk, P., *Falls Europa erwacht*, s. 17nn.

⁷¹Sloterdijk, P., *Procitne Evropa?*, s. 23

schopen opouštět svá postavení, to je, oč jde konzumentům zábavního průmyslu na konci 20. století. Frivolnost se prolíná zeměmi světa a formy jednání se legitimizují důvodem nacházejícím se v zábavě – v nepříliš výrazném rozlišování mezi nejnižšími odlišnostmi. Systém frivolnosti ovlivňuje vysvětlení o nejméně podstatném dostatečném důvodu. Naše objekty, pro které jsme se rozhodli, musí dostačovat, aby daly samostatným jsoucům jejich pozici v bytí. V souvislosti s novou metafyzikou konzumu mizí člověk minulosti, jehož posláním bylo plnit určité úkoly a dostát závazkům. Existuje reálné nebezpečí, že podlehneme pokušení získat přesvědčení, že jsme se ve filozofickém smyslu slova ocitli v systému slabých důvodů. Pokud dřívější evropská metafyzika byla výrazem starého přesvědčení, že pro tvorbu skutečnosti jsou nezbytně nutné silné důvody, koncentrované do jednoho všechny ostatní zastřešujícího důvodu, epocha této metafyziky se ocitla ve své poslední fázi.

Jak existencialismus poválečných let, tak esteticismus kultury, vnitřních stavů lidské duše a napodobování v osmdesátých a devadesátých letech reprezentují charakteristické nejzazší meze ideologií vyprázdňenosti panující na evropském kontinentu.⁷²

„Vskutku: po půl století projektovala evropská filosofie, již velkoryse asistovala literární a výtvarná umění, obrazy světa pro nepřítomné, o svět ochuzené a ve sterilních znacích ztracené lidi.“⁷³

3.4 Hledání podstaty Evropy

Pro hledání východiska ze současného stavu a možné budoucí cesty evropského kontinentu považuji za nezbytné vysvětlit, co utváří svébytnou, specifickou „podstatu“ Evropy. Chtěl bych v této kapitole objasnit, co utvářelo charakteristickou esenci evropského kontinentu, díky němuž získala Evropa své jedinečné postavení v celku světa.

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Proč Evropa?*, významní politici v období po roce 1945 se nemohli spokojit s charakteristickým způsobem filozofování. Pro představitele nastupujících mocenských struktur nebyl vhodný obrat k víře v Boha, existencialistický přístup ke světu ani nihilismus projevující se v malířství, které se v tehdejší době bez přestávky prohlašovalo za nejnovější. Mocní tehdejší doby byli

⁷²Sloterdijk, P., *Falls Europa erwacht*, s. 20nn.

⁷³Sloterdijk, P., *Proč Evropa?*, s. 26

postavení před úkol najít jakési východisko ze situace, kdy Evropa jednoznačně ztratila své dřívější dominantní postavení ve světě. Tento problém způsobil přiznání si nikoli neohraňovaných, ale zároveň nikoli nepřehlédnutelných nároků. Teprve po skončení studené války byli Evropané schopni hledat typické rysy své identity.

Otázkou je, co tvoří naši minulost. Mnoholeté neukotvení na pevné zemi a v jen částečně reálném prostoru se již nachází v poslední fázi své existence. Pro toto období bylo charakteristické zmenšování ctižádosti a menší zatížení následky našich vlastních činů a rozhodnutí. Ve většině historických publikací se setkáme s vysvětlením celosvětového konfliktu jako původce sestupu Evropy z jejího dřívějšího vládnoucího postavení. Mnoho historiků vyjadřuje přesun centra moci do Spojených států a Sovětského svazu jako shzení břemene. Podle Hanse Freyera na počátku 20. století Evropa již přestává být klíčovým mocenským ohniskem světového dění. Začínají dějiny, které již jsou dějinami jiných oblastí světa než je Evropa. Objevovala se ovšem domněnka, že sevření Evropy po konci 2. světové války nemohlo trvat věčně a že doba, kdy se Evropa zdála zcela bezmocná mezi novými extrémně silnými mocenskými útvary, je pouze přechodnou vývojovou fází historie. Veškeré evropské obyvatelstvo bylo v jistém smyslu slova po celé období studené války osvobozeno od očekávání významných politických činů. Zvítězilo mínění, podle kterého nemít žádnou vizi o světovém uspořádání je novým evropským pozitivem.

Revoluce v zemích východního bloku vyvolaly mimo jiné nutnost pochopit, jakou úlohu mají obyvatelé Evropy plnit ve světě, jakým závazkům vůči světu musí dostát. Je nutné nepřipustit schovávání se za bezvýznamné úkoly, bezvýznamné činy a nechuť přijímat výzvy celoplanetárního charakteru.⁷⁴

„Všude, kde se nadvlády zmocňuje evropský duch, objevuje se *maximum* potřeb, *maximum* práce, *maximum* kapitálu, *maximum* výnosu, *maximum* ambicí, *maximum* moci, *maximum* zásahů do okolní přírody, *maximum* vztahů a směny. - Tento soubor maxim tvoří Evropu, nebo obraz Evropy.

Na druhou stranu souvisejí podmínky tvorby tohoto ducha včetně jejích úžasných nerovností zřetelně s kvalitou individuí – s prostřednostmi *Homo*

⁷⁴Sloterdijk, P., Falls Europa erwacht, s. 24nn.

europaeus. Je pozoruhodné, že evropský člověk se nedefinuje ani rasově, ani prostřednictvím jazyka a obyčejů, nýbrž pomocí přání a rozpětí vůle...⁷⁵

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Procitne Evropa?*, pokud bude mít člověk neustále na paměti tuto definici, bude menší riziko, že podlehne frázím doktrín vzduchoprázdna. Evropský kontinent může sám sebe chápat jako nejstarší zdroj snah dosahovat nejzazších mezí. Pokud porozumíme Valérym vysvětlené „podstatě Evropy“ - jak jsme ji mohli zažít v epoše neustálých společenských převratů v posledních několika stech letech – opravdu z rychlého uskutečňování definice o dosahování nejzazších mezí, jež v ní původně byla obsažena, pak se hrůzný „návrát“ Evropy jeví jako samozřejmost. Zcela nepravděpodobný by byl nezdar evropských snah. Představa Evropy, jakožto bezvýznamného, bezmocného regionu, je zcela nepřípustná. Tendence k rozhodujícímu vlivu na chod světa můžeme najít v základech Evropy. Velmocenská pozice se projevila již při přestěhování římské říše severozápadním směrem a také jako systém hospodářsko-vědeckého dosahování nejzazších mezí rozvoje.

Tato snaha po dosahování nejzazších mezí podřizuje svět v jeho celistvosti podobě pokusu a u svého výzkumu zůstává i v případě, že by zkoumající měl dočasně opustit klidový stav otřesnými nechtěnými následky. S nadsázkou lze říci, že Evropané nebyli traumatizováni pocitem, že jádra moci se s konečnou platností přemístila do Moskvy a Washingtonu. Jak Spojené státy americké, tak Sovětský svaz můžeme chápat jako větve evropského kontinentu, lépe řečeno: dějinné laboratoře, ve kterých se uskutečňovaly motivy evropského dosahování nejzazších mezí.

Z tohoto úhlu pohledu bylo celé období rivality mezi Spojenými státy a Sovětským svazem následek ryze evropských ambicí. Evropské obyvatelstvo bylo nuceno bez jakékoli aktivity bezmocně sledovat dva experimenty o uskutečnění politických snů, při kterých jako výchozí premisy posloužily původní evropské hypotézy.⁷⁶

„Nahlédnuto touto optikou byla takzvaná studená válka nejnuitnější záležitostí Evropy. Sevření do nukleárních kleští mezi Moskvu a Washington přihlíželi zdánlivě pasivní a v rukojmí proměnění Evropané po čtyřicet let dvěma velkým

⁷⁵Valéry, P., *La crise de l'esprit*, in: *Variété I*, Paris 1924, přetištěno in *Variété I et 2*, Paris 1978, s. 51 in Sloterdijk, P., *Procitne Evropa?*, s. 30n.

⁷⁶Sloterdijk, P., *Falls Europa erwacht*, s. 27nn.

pokusům o politické štěstí, v nichž se ve světově dějinném měřítku ověřovaly původní evropské hypotézy. Podle toho pak studená válka nebyla toliko skutečnou třetí světovou válkou, jež se v souladu s technologií nukleárních zbraní mohla odehrávat jen jako válka simulací, byla současně a ještě víc konkurencí dvou projektů intenzifikace, které oba ve svých hlubinných strukturách podléhaly týmž testovacím zákonům.⁷⁷

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Procitne Evropa?*, pouze z tohoto důvodu mohla tato rivalita mít poraženého, aniž by došlo ke klasickému vojenskému střetnutí, což je v dějinách zcela bezprecedentní. V honbě za vojenskou převahou během studené války totiž nebyl hlavní spor mezi zeměmi východu a státy západu. Za tímto soupeřením se skrýval souboj o charakter a podobu samotného pobývání na tomto světě. Soupeření souviselo ve skutečnosti velmi úzce s podobou života, se získáváním hmotných statků, přičemž na konci osmdesátých let zvítězil tržní model způsobu života. Michail Gorbačov byl z historického hlediska pokračovatelem Leninova odkazu, a proto zůstal věrný snaze o vítězství komunistického způsobu života společnosti. Po neúspěchu této vize byl nucen přijmout následky vyplývající z jeho postavení. Po jeho vládě se moci ujali nekomunističtí politikové, aby vyjádřili národní zájmy postsovětského Ruska. Trosky kdysi mocného sovětského impéria v současnosti vypadají jako místo, kde byla roztržen řetěz jednotlivých snah o evropskou myšlenku neomezené intenzifikace síly a existence, série, která si vzala obrovské množství lidských životů – pokračování této kontinuity bylo ovšem ukončeno jen za předpokladu, že na její místo co nejdříve nastoupí strategie dosahování nejzazších možných mezí, od které se očekává lepší výsledek.

Když si uvědomíme výše uvedenou skutečnost, musíme zavrhnout hypotézu, že by Evropa mohla ztratit svou privilegovanou pozici ve světě. S ohledem na celoplanetární vývoj je europeismus mocnější a spjat se současností mnohem více, než tomu bylo v minulosti. A pokud se zájem historiků sledujících vývoj v dnešní době obrací směrem k Evropě, pak to s největší pravděpodobností znamená, že snaha po evropské sebeintenzifikaci se stále úspěšně rozvíjí i v původních zemích, ve kterých vznikla. Někomu by se mohlo zdát, že překotné historické události od počátku 1. světové války až do roku 1945 byly pouhými odchylkami, nikoli však obratem směřování. Není vyloučeno, že jedním z původců frivolnosti rozmáhající

⁷⁷Sloterdijk, P., *Procitne Evropa?*, s. 33

se po Evropě, je skutečnost, že současní lidé musejí vykonávat svá povolání a užívat, jako by tím měly nahradit své předky.⁷⁸

„Vakuum po roce 1945 nabídlo v mnoha ohledech ideální podmínky pro to, aby se dále radikalizoval experiment evropské politiky štěstí, obzvlášť v Německu, kde nový počátek mohl probíhat v ideálně typické nahotě. Úspěšná integrace západních Němců do severoatlantického komplexu poskytla důkaz, že europeismus jako experiment nepodmíněného stupňování moci a života prozatím představuje systém všech systémů.“⁷⁹

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Pročtne Evropa?*, tato definice podstaty Evropy je náchylná v vyvolávání odmítavých, pobouřených reakcí. Mnozí badatelé se již vzdali snahy po nalezení jednoznačné odpovědi na otázku, jaké rysy určují povahu evropského kontinentu. Pokusy najít řešení tohoto problému troskotají a náznaky řešení končí jako směs rozmazaných siluet a odlišností. Tento výsledek souvisí s končící érou vzduchoprázdna. Až do konce věku vzduchoprázdna může být nedostatek rozumu považován za intelektovou hodnotu. Tento nedostatek rozumu pak může vytvářet zdání o pochopení esence Evropy bezvýznamnou definicí, že Evropu můžeme chápat jen jako souhrn jejích rozdílů či jako seskupení jejích odlišností. Taková prohlášení jsou důsledkem toho, že teorie o Evropě vytváří akademičtí pracovníci. Následkem mocné ideologie vzduchoprázdna se politické směřování zaměřuje za problematiku vzájemného ovlivňování a spojování evropských národů a kultur. Mnozí lidé, kterým vzduchoprázdno přináší prospěch, se pomocí bezvýznamných definic na podporu odlišností snaží oddálit konec éry zatemnění evropského vědomí.

Hledání podstaty Evropy není marné, není hledáním čehosi nadpřirozeného ani bájného. Je třeba přestat se zabývat problematikou územních celků a hledáním národů patřících do Evropy a společně utvářejících esenci evropského kontinentu. Určení typicky evropských národů je velmi problematické, není možné ani přesně určit, kde končí Evropa a začíná africký a asijský kontinent. Evropské národy nemají ani společnou příslušnost k jediné dominantní církvi. Evropa má ovšem svou charakteristickou „formu“ a svůj specifický motiv, který se ve značné části její historie projevuje zcela originálními výjevy. Abychom si zřetelně uvědomili siluetu evropského představení, bude dostačující, pokud se podíváme očima sestavovatele

⁷⁸Sloterdijk, P., *Falls Europa erwacht*, s. 29nn.

⁷⁹Sloterdijk, P., *Pročtne Evropa?*, s. 35n.

repertoáru. Není možné snažit se zjistit, kdo a z jakých důvodů je příslušníkem ryzí, původní Evropy. Je třeba zkoumat, jaké představení hrají obyvatelé evropského kontinentu ve svých dějinně nejvýznamnějších okamžicích. Jaké jsou myšlenky, ať už založené na skutečnosti či fiktivní, které Evropany nutí k činnosti? Je třeba pátrat po tom, jak Evropa získala historii, kterou uskutečňuje, a čím zajistila její dlouhodobé fungování. Co může způsobit ztrátu síly a jednoty?

Základem tvorby Evropy je postup změny umístění Říše. Evropa začíná fungovat a své fungování zachovává v té míře, v jaké je schopna znovu vzkřísit, přeměnit Říši, která jí předcházela, a sice římské impérium. Dějiny Evropy tak můžeme chápat jako soubor představení proměn mocností. Dominantní myšlenkou její schopnosti vytvářet myšlenkové konstrukty je svým způsobem toulání ducha římské říše po významných a dějinně vlivných evropských národech. Spousta z nich se v dobách své největší slávy přiznalo ke svému přesvědčení, že jsou předurčeny být další formou římského podrobení okolního světa. Bylo by možné se domnívat, že podstatou Evropy je její účast v improvizovaném divadelním představení imperiálních ambicí. Významné a vlivné státy Evropy se vždy snažily vyrovnat svému vzoru, který představovala římská říše. Mohli bychom získat dojem, že Evropanem je každý, kdo se nějak angažuje v přemístování imperiálních ambicí. Přemístování římské říše je myšlenkově-pohybovým či bájně-pohybovým zárodkem všech kulturních, mocenských i duchovně-společenských dějů, na nichž vyrostla Evropa se svými ryze evropskými rysy. U kultury a mocenské sféry můžeme vyzorovat snahu o vývoj podobným směrem a chápat evropský kontinent jako oblast, ve které intelektuální elity ovládají latinu. Církevní elity, filozofové i spisovatelé i nejmocnější politici až do novověku ztotožňovali soudržnost národů obývajících evropský kontinent s latinou. Pokud mrtvý jazyk není ochoten opustit své dřívější postavení a má pozici internacionálního prostředku k dorozumívání, pak to je dokladem toho, že budovatelé minulé mocnosti stále mají obrovský vliv. Rozsah forem přemístování říše můžeme vyzorovat od vrcholných představitelů církve již od 6. století, na které mimo jiné přešly různé odkazy na kdysi mocné římské impérium, až po integraci evropských států ve 2. polovině 20. století. Po celých 1500 let je Evropa přenašečem rysů zaniklé římské

říše. Na této pouti se přesouvají literární díla oslavující slavné hrdinské skutky i symboly určené k uctívání.⁸⁰

„Kultura a politika vykazují v této věci zprvu stejnou tendenci a definují Evropu jako zónu, v níž vzdělanci rozumějí jazyku Římanů. Pro teologickou, filosofickou, literární a diplomatickou sféru je formule o jednotě Evropy v latině až do 17. století *cum grano salis* korektní. Jestliže mrtvý jazyk nechce zemřít, nýbrž zůstává při síle jako světový jazyk, pak to ukazuje, jakou moc mají duchové impéria, kteří tu obcházejí. Rozpětí procesů přenosu sahá od papežů a biskupů 6. a 7. století, na něž vedle prestiže místa přešly symbolické zbytky zaniklé římské eminence, až po římské a maastrichtské smlouvy z let 1957 a 1991, jež Západoevropanům roku 2000 slibují poskytnout minimální impérium neomezeného konzumu a svobodného pohybu. Po půl druhého tisíciletí je Evropa procesím, v kterém se přenášejí znaky nezapomenutelné moci. V tomto průvodu putují eposy a oltáře mezi národy: Kdo je Evropan, je vždy též překladatel.“⁸¹

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Procitne Evropa?*, ohledně síly a soudržnosti evropského kontinentu existuje zde reálné riziko, že při přemístování Říše spolu mohou začít soupeřit různí realizátoři tohoto přemístění. V důsledku této roztržičnosti jsou pak silnější rodové, místní a národnostní odlišnosti než unifikační tendence jádra. Z tohoto důvodu evropský kontinent nikdy nebyl schopen dosáhnout ideálního stavu účinného imperiálního sjednocení. V Evropě proto vítězil model nejednotného seskupení různých národů, z nichž jich vícero toužilo zaujmout kdysi velkolepé postavení římské říše. K pohledu na evropský kontinent rovněž patří také prvek nastavování mantinelů sobě samému a trhání, které mají za následek až likvidaci sebe sama.

Římská říše je vzorem, ke kterému se Evropané snažili přiblížit, a kterou se snažili přemístit. Tento evropský sen odkazuje na zcela unikátní, nezaměnitelné impérium, které tehdy žijící Římané chápali obdobně jako Říši středu, která ovládala celé Středomoří jako vrchol tehdejšího společenského a kulturního vývoje. Tato říše byla ohromena historií svých velkolepých výsledků vzbuzujících respekt. V momentě, kdy se Karel Veliký stal císařem, přijal zároveň od dřívějšího realizátora přemístování Říše dar typicky římských rysů v duchovní oblasti pod závojem katolické víry. Rozostřená myšlenka „dědictví“ byla jak ve středověku, tak

⁸⁰Sloterdijk, P., *Falls Europa erwacht*, s. 32nn.

⁸¹Sloterdijk, P., *Procitne Evropa?*, s. 40n.

v novověku až do počátku 1. světové války chápána jako cosi bezvýhradně úctyhodného. Je nutné si přiznat, že samotná korunovace Karla Velikého proběhla již ve znamení ješitnosti a zpupnosti, jelikož ospravedlnitelný dědic římských titulů vládl v Byzantské říši. Karel Veliký určitě za svůj vzor, kterému se chtěl co možná nejvíce přiblížit, považoval západořímskou říši z toho důvodu, že jediné západořímská říše mohla poskytnout nezbytnou podporu pro ideu jednotitého a požehnaného státního celku v severozápadní oblasti evropského kontinentu. Germánské a keltské státní útvary se svou mocí a vlivem v žádném případě nemohly vyrovnat moci římské říše. Není náhodou, že se dochovaly pojmenování římské říše na územích ležících severně od Středozemního moře až do jejich zničení v době napoleonských válek.

Po roce 1492 docházelo na evropském kontinentě k mnoha experimentům, při kterých se různé národy snažily vytvořit samostatná impéria namísto jediného. Tato tendence měla za následek vytvoření obludných mocenských útvarů, jejichž rivalita a soupeření způsobila tragický vývoj evropských dějin. Mnohými oslavovaný a obdivovaný evropský výtvar státní s jediným dominantním národem významným způsobem souvisí se zánikem jediného silného státního útvaru a s nástupem několika nových impérií. Na přelomu 19. a 20. století byl evropský kontinent přehlídkou národů, z nichž některé ztotožňovaly úspěch jejich politického působení s ovládnutím a podrobením si co největšího území na této planetě. Nacionalistické tendence jednotlivých evropských národů velmi úzce souvisely s imperiální ctížádostí. Následkem těchto vlastností se evropské národy musely rozejít na jednotlivé státní útvary, jakoby byly novodobými církvemi politického náboženství. Evropský kontinent nedisponuje tak rozsáhlým územím, aby byl schopen pojmout více útočných mocností. Z tohoto důvodu napětí a rivalita jednotlivých nejsilnějších evropských mocností rozpoutala války světového rozsahu.⁸²

„Kolem roku 1900 byla Evropa manéží plnou národů, které všechny dohromady hrály roli krásné šelmy; Belgičané, Němci, Angličané, Francouzi, Holanďané, Italové, Portugalci, Rusové a Španělé s určitou vážností věřili, že jejich politické štěstí závisí na tom, zda se jim podaří vtisknout své jméno na co možná největší kus glóbu. Evropský nacionalismus byl pluralismem imperialismu – pod jeho vlivem se Evropa musela rozpadnout na národy jakožto sekty moderní politické teologie,

⁸²Sloterdijk, P., Falls Europa erwacht, s. 35nn.

často nazývané kulturami. Protože je však Evropa příliš malá, aby vedle sebe natrvalo ubytovala vícero ofenzivních impérií, bylo v povaze věcí, když nacionálně-imperiální konkurence hlavních evropských národů degenerovala do takzvaných světových válek.⁸³

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Procitne Evropa?*, jak v 1., tak i ve 2. světové válce nakonec musely mír nastolit až Spojené státy americké, to je důkazem, že evropský bájně-dějinný pohyb již ovládl i Američany. Do severní Ameriky byla také přenesena Říše, Spojené státy americké poté předběhly svého evropského předchůdce a staly se samy mocnějšími a vlivnějšími. Vliv římského impéria je patrný i v architektuře. Faktem je, že při přemístění Říše do severní Ameriky zůstala divadelní „forma“ nezměněná. Spojené státy americké v současnosti ztělesňují obraz esence evropského kontinentu. Nemožnost pochopit a neochota chápat neurčují vztah obyvatel Evropy k jejich pokračovatelům na přemístěné severoamerické scéně teprve až s koncem 1. světové války.

Po zániku římského impéria započalo přemísťování římských rysů řetězec jednotlivých přijetí role nástupce římského impéria, v jednotlivých případech se přitom nové impérium řídí vlastním specifickým vývojem. V období zámořských dobovačných výprav se imperiální tendence zmocnila kolonií Španělska, poté vznikl rozsáhlý systém britských kolonií; díky svým velkolepým výsledkům se metropole Velké Británie stala centrem mocností zvýhodňovaných dobrodruhů, podnikatelů a otrokářů. Při přemístění Říše do Velké Británie se stal viditelný vliv atlantského oceánu, který nadále zásadním způsobem ovlivňoval historický vývoj evropského kontinentu. Velká Británie se stala jakýmsi soběstačným „kontinentem“ stojícím v opozici a soupeřícím s mocnostmi ležícími v kontinentální Evropě. Rivalem britské síly a moci se stali na počátku 19. století Francouzi a později také Němci. Imperiální tendence s důrazem na národní zájmy se v 19. století projevovala v určitých intervalech pořád. V nacistickém Německu existovaly náznaky vývoje ke kontinentální pozici extrémně silného německého státu. Německo v té době ovšem bylo rovněž ovlivněno kapitalistickým hospodářstvím a imperiální ctižádostivostí. Zároveň se po říjnové revoluci a nastolení socialismu v Rusku v jistém smyslu přemístila Říše do metropole ruského státu. Roku 1917 se Spojené státy americké ujaly své role nástupce imperiální velmoci a staly se původcem

⁸³Sloterdijk, P., *Procitne Evropa?*, s. 43n.

válečné výpravy na evropský kontinent. Evropský bájně-dějinný pohyb přestal fungovat právě v přelomovém roce 1917.

Fakt, že jakoby byla přerušena kontinuita evropských dějin po konci 2. světové války, lze vysvětlit s ohledem na historický vývoj a zánik realizátorů přemístování Říše. Necelých padesát let evropský bájně-dějinný pohyb jakoby zmizel, nejen z toho důvodu, že doktrína vzduchoprázdna vedly k úniku do pasivity; obyvatelé evropského kontinentu měly mezeru ve vlivu na světové dění také z toho důvodu, že jejich mýtus se zmocnil jiných aktérů světového dění, především v zemích ležících na západ od železné opony. Od momentu, kdy byla Říše přemístěna do severní Ameriky, musí Evropa hledat své specifické, jedinečné poslání.⁸⁴

„Skutečnost, že Evropané po roce 1945 jako by úplně ztratili červenou nit svých dějin, lze vícenásobně zdůvodnit se zřetelem na osudy hnutí přenášejících Říši. Téměř na půl století se evropská mýtomotorika ztratila z dohledu, nejen proto, že ideologie vakua radily k útěku do neprůbojnosti; Evropané měli ve světové politice přestávku též proto, že jejich mýtus přešel na jiná politická tělesa – především na přemocném Západě. Od doby přenesení Říše přes severní Atlantik se Evropa vskutku musí ptát, v čem by mohl v budoucnu spočívat její svébytný projekt. Poklesne natrvalo do role „kolonie své vlastní utopie“, jak nedávno varovně poznamenal Jacques Attali? Anebo se Evropa ještě jednou chopí svého konstitutivního mýtu a s důsledky pro sebe a pro svět ho přetvoří?“⁸⁵

Integrované evropské státy v padesátých letech 20. století zpočátku byly charakteristickým útvarům ideologie vzduchoprázdna. V padesátých letech byli mocenské elity evropských zemí velmi silně omezeny na své působnosti. Představitelé mocenských elit v tehdejší době věděli, že dobovačné výboje již nebudou moci realizovat, a proto vedly své národy k ekonomické provázanosti, která v sobě nesla potenciální možnost na sjednocení i v politické oblasti. Štrasburk se stal metropolí tohoto seskupení na základě snah o návrat ke kořenům sjednocené francké říše s příklonem ke katolicismu. Brusel byl vždy typickým symbolem vzduchoprázdna. Volba Bruselu jako metropole sjednocených evropských zemí symbolizuje vytouženou nedobyvačnost mocenských struktur Evropy v éře podřízenosti a nesvéprávnosti. Brusel byl centrem imitačních aktivit. Brusel coby jádro menší a jen minimálně zdiskreditované země se stal centrem evropského

⁸⁴Sloterdijk, P., Falls Europa erwacht, s. 38nn.

⁸⁵Sloterdijk, P., Procítne Evropa?, s. 47n.

seskupení, které nenacházelo žádné východisko ze svého stavu necitlivosti. Evropský kontinent po ztrátě své suverenity potřeboval spíše léčebnu než metropoli a Brusel tuto roli plnil bezchybně. V Bruselu pracující úředníci byli spíše léčitelé evropského kontinentu.

Tento experiment ovšem dostal tvrdou lekci a poznání o vlastní zcela nedostatečné kompetenci. Tragické události v Bosně a Hercegovině měly za následek konec vznášení se vrcholných představitelů evropských zemí a návrat zpět na pevnou zem. Občané západních států rozpačitě sledovali krutosti páchané na území Bosny a uvědomili si následky politických rozhodnutí svých vlád. Existuje možnost vzniku nového stylu politiky po zhroucení režimů v zemích východního bloku. Je možné, že na světlo světa přichází nová Evropa, která by byla schopna účinnějších postupů než jen bezmocného přihlížení a maximálně humanitární pomoci. Po pádu socialistických režimů ve východní Evropě znovu ožívají původní motivy evropského bájně-dějinného pohybu. Ocitáme se ve velmi exponované době, kdy představitelé mocenských elit již nebudou schopni opustit stav bezradné rozpačitosti, pokud nedojdou k pochopení přesných vizionářských cílů. Pokud jsou obyvatelé Evropy předurčení k transformaci dávné moci, je třeba zjistit, co pro naplnění tohoto poslání je nutné učinit v nové době, na jejímž prahu stojíme. Je nutné si uvědomit dvě kruté zkušenosti, a sice rivalitu jednotlivých mocností pokoušejících stát se nástupci římské říše vrcholící až v 1. a 2. světové válce a mrákoty a necitlivost způsobené doktrínami vzduchoprázdna během soupeření mezi Spojenými státy americkými a Sovětským svazem. Otázkou je, jakým způsobem by se Evropa mohla stát prostorem vytvoření nové formy Říše, která by odpovídala novým podmínkám dnešních dní. Je možné, že obyvatelé Evropy si již dávno přísně zakázali jakékoli uvažování o dobovačných taženích. Je těžké zodpovědět, zda je možné vytvořit osvícenou formu bájně-dějinného pohybu pro evropský kontinent v epoše po konci vzduchoprázdna. Otázkou je, zda je možné Nietzscheho formulaci o „tlaku k velké politice“ impregnovat něčím z dnešních dnů. Možná bude třeba vybudovat nové seskupení evropských zemí z toho důvodu, že integrovaná Evropa již jednou selhala, a sice při nezvládnutí svých povinností vyplývajících z jejího poslání při násilí páchaném na území bývalé Jugoslávie. Budou obyvatelé

evropského kontinentu schopni po opuštění vzduchoprázdna přijmout roli uskutečňování velkolepých aktivit?⁸⁶

Tezi o nucení k velké politice můžeme najít i u Friedricha Nietzscheho. Jak uvádí Friedrich Nietzsche v knize *Mimo dobro a zlo*, nebudou nutné jen konflikty na indickém subkontinentě a rozepře v Asii, aby Evropa ztratila své nejvýznamnější ohrožení, nýbrž revoluce na území evropského kontinentu, rozměňování říše na malé jednotky a především vítězství parlamentní demokracie. Friedrich Nietzsche by ovšem uvítal spíše posílení ruského státu, které by mělo za následek vzchopení se takové Evropy, která by Rusko zastrašila. Zastrášení by muselo být spojeno se získáním vůle, jež by byla spjata s novou společenskou vrstvou. Tato vrstva by měla moc nad evropskými národy. Evropa by musela získat hrůznou vůli, která by měla ambice na dlouhé časové úseky. Bylo by nutné ukončit období nejednoty a různých, protichůdných tužeb spojených s vládou lidu. Epoque malé politiky již skončila: již ve 20. století budou probíhat války o moc nad celou planetou – nezbytná bude velká politika.⁸⁷

„Neříkám to jako někdo, kdo by si to přál: mně by vyhovoval spíše pravý opak – mám na mysli takový vzrůst hrozivosti Ruska, že by se Evropa musela odhodlat stát se stejně hrozivou, totiž *nabýt vůle*, a to prostřednictvím nové, nad Evropou vládnoucí kasty, nabýt dlouhé strašlivé vlastní vůle, která by si uměla klást cíle na tisíciletí: aby tím konečně skoncovala s rozbředle protahovanou komedií své rozdrobenosti a právě tak se svým dynastickým a demokratickým mnohochtěním. Doba malé politiky minula: již příští století přinese boj o vládu nad Zemí – *nutnost velké politiky*.“⁸⁸

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Proč Evropa?*, obyvatelé evropského kontinentu poznají v následující době moc osudu; jejich osudem je nevyhnutelnost vytváření vlastní životní cesty. Z toho důvodu, že již jsou sami pokračovatelé starého představení, mohou jejich nové výtvořky sebe samých být maximálně novou formou původní evropské báje. Pokud s esencí obyvatele evropského kontinentu je nerozlučně spjata vytváření nových forem původní římské říše, budou si lidé muset v budoucnu ujasnit svůj názor na impérium. I budoucí forma nevzkřísitelná

⁸⁶Sloterdijk, P., *Falls Europa erwacht*, s. 42nn.

⁸⁷Nietzsche, F., *Mimo dobro a zlo*, s. 111n.

⁸⁸Tamtéž, s. 111n.

původní římské Říše bude zcela jistě jen článkem řetězce složité historie, kterou začali před staletími přemísťovatelé Říše.

Z tohoto důvodu je pochopitelné, že obyvatelé evropského kontinentu mají strach ze svých vládců. Pochopitelně a také správně se snaží významní vědečtí pracovníci nalézt takovou cestu k nalezení cizího ve svém, odlišnost ve stejném. Pokud Evropané budou chtít v oblasti politiky něco významného dokázat, budou muset najít v sobě energii na napsání zcela bezprecedentní kapitoly své historie. Taková kapitola by musela znamenat naprosto zásadní změnu vývoje. Musel by se zcela změnit evropský bájně-dějinný pohyb. Elity evropských národů mají před sebou úkol přetransformovat osudový motor evropských dějin. V tomto případě již nebude za úkol vytvořit další podobu integrující se Evropy a napodobující starověký Řím. Relevantní a seriózní otázkou bude v budoucnu samotná podstata imperiálních tendencí evropského kontinentu. Nucení k velké politice dnes vypadá jako očekávání zrušení imperiálních, dobytčích aktivit samotných mocností a tyto aktivity přeměnit do formy spolupráce při představení celoplanetární politiky. Evropský kontinent se stane místem, kde lidé budou uvažovat za mantinel impéria. Pokud je na tomto požadavku něco bezprecedentního, pak by právě z tohoto důvodu měly elity evropských zemí využít své nejušlechtlejší vlastnosti. V současnosti je evropská identita velmi úzce spjata s naléhavým požadavkem učinit důkladnou přeměnu principu impéria jako nejvýznamnější cíl nejen reálné politiky, ale i hypotetického uvažování. S evropským kontinentem je sice neodmyslitelně spjat bájně-dějinný pohyb přemísťování Říše, v budoucnu bude ovšem třeba přemísťovat samotnou imperiální tendenci do post-imperiální podoby velikosti směřování mocenských struktur. Nebude již třeba budovat další imperiální říše pomocí napodobování a přejímání rysů dřívějších evropských impérií. Smyslem tohoto přemístění bude odstranění samotné podstaty Říše v celoplanetárním měřítku a nahrazení této podstaty podstatou společenství zemí. Jako seskupení s více národy musí evropský kontinent vytvořit útvar nadřazen samostatným státům a naopak s menšími kompetencemi než uskupení *United Nations*.⁸⁹

„Nejde již o to formovat novo-evropské mocnosti pomocí reklamací staroevropských modelů (jak to kdysi implikovala bludná karlovska symbolika Štrasburku a Cách), nýbrž o to, aby byl sám princip Říše ve světově dějinném aktu

⁸⁹Sloterdijk, P., Falls Europa erwacht, s. 46nn.

tvorby politických forem zrušen principem Unie států. Jako mnohonárodnostní federace musí Evropa rozvinout první úspěšný model pro chybějící mezistupeň mezi národními státy a organizací komplexu *United Nations*. To je nevyhnutelné téma budoucí evropské politické filosofie. O té je již nyní třeba říci, že se může uskutečnit pouze jako procesní filosofie post-imperialismu.⁹⁰

3.5 Hledání nové koncepce Evropy

V následující kapitole se pokusím vysvětlit, jak by měl podle Petera Sloterdijka vypadat budoucí vývoj evropského kontinentu, a jaký postoj by Evropa měla zaujmout k minulému vývoji ve znamení imperialismu a cynismu. Tuto představu považují za zcela zásadní ve Sloterdijkově filozofii.

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Pročtne Evropa?*, požadavek na vznik bezprecedentních politických podob přesahujících samostatné státy se samostatnými státy je spjat s jednou skutečností: budoucí směřování států je podmíněno úpravou futurologických funkcí společenských elit. Prostřednictvím předpovědí vstupují lidé od počátků celoplanetární historie do relace s významnými a ještě významnějšími souvislostmi. Každé rozhodující impérium neovlivňovalo dějiny bez předpovědí a očekávání svých úspěchů. Úspěšným a mocným se stává pouze ten, kdo si je vědom svých úspěchů a své moci. Možnost uvědomovat si svůj úspěch a svou moc se vyučuje prostřednictvím působení. Působení na vznik této vlastnosti se ve všech impériích zasazuje o jakousi vnitřní disciplínu, která se sjednocuje se strategií řízení mocenských struktur. Z tohoto důvodu se v mocných státních celcích rodí takové nauky, které vysvětlují stav věcí; jsou to ony, které svět vykládají jako veřejnosti přístupný a utajený a vysvětlují nadřazenost a právo na podrobování jako dědictví dávných časů. V římské Říši byly výsledky historických událostí vykládány jako záchrana a dobrodiní. V pozdější době další mocnosti toužící vyrovnat se Římu musely prohlašovat, že jejich úspěchy jsou nerozlučně spjaty s Boží vůlí. Evropský bájně-dějinný pohyb kopíroval také tendenci k spojování náboženské nauky a dobovačských aktivit. Pouze v případě impéria je sobectví nedotknutelné a hodno uctívání. Historie dobrých výsledků, které mají za následek vznik mocnosti, by měly mít vznešenější původ než jen pouhý rozmar osudu, nenasytnosti a násilí, vyžadováno bylo impérium, jehož existence byla zdůvodněna teologicky, jehož vážnost je nutné bezpochyby respektovat.

⁹⁰Sloterdijk, P., *Pročtne Evropa?*, s. 56n.

Teoretikové impérií toužili po tom, aby historie dobrých výsledků dobovačných tažení vycházela z historie Pravdy.

Zdálo se zcela samozřejmé, že se obyvatelé evropského kontinentu snažili spolu s Říší přemísťovat také charakteristické způsoby příkládání Božského záměru Říši. Když se panovníci i po roce 1492 prohlašovali za vykonavatele Boží vůle, konali tak v souladu s doktrínou sepětí náboženské víry a dobrých výsledků státní moci. Když poté moc přešla z panovníků na národy, okamžitě přejaly také přesvědčení, kterým svůj požadavek na podřízení zakládaly proklamacemi o Boží vůli. Národy přesvědčené o Boží podpoře jejich jednání zaútočily na obyvatele jiných koutů světa. U reprezentantů těchto národů jsou velmi těsně spjaty ambice s přesvědčením o konání Boží vůle. Charakteristickým rysem evropského kontinentu po roce 1492 byly dobovačné výpravy, které byly projevem přesvědčení o legitimitě podrobení si všech ostatních národů této planety. Bez přesvědčení, že patří k národu oprávněnému k podrobení si jiných částí světa, by např. Francouzi či Španělé nebyli schopni uskutečňovat své výpravy na území jiných kontinentů. Všechny imperiální způsoby výkonu moci mají společný rys, a sice víru v Boží pomoc vedoucí k vítězství. Evropany nutí od objevení Ameriky k dobovačným výpravám nejen přemísťování Říše, ale především přemísťování privilegií národa, který je Bohem podporován a veden k nadvládě nad ostatními. Zdá se, že ve třicetileté válce Evropané onemocněli ambicí vzít Židům jejich vyvolenost a sami se jí zmocnit. Velmi zřetelná je snaha mocných evropských národů přesvědčit sebe i ostatní, že si vyvolenou pozici zaslouží více než Židé.

V dnešní době, kdy by se Evropa měla rozrůstat, jsou tyto rysy naprosto nepoužitelné. V budoucnu budou muset evropské státy výsledky své politiky stavět na jiných základech než na koloniálním podrobení jiných oblastí světa. V současné integrované Evropě již není možné spojovat politické činy s Boží vůlí. Pouhou oslavou dobrých výsledků politiky není možné vytvořit celoevropské impérium. Bezpochyby době přizpůsobená politika musí být schopna vysvětlit, která představa významnosti se má stát její doktrínou.

Pokud Evropa процitne, pak začnou podpůrné výtvořы z období vzduchoprázdna překračovat své mantinely až k modelu na skutečnosti založené podoby Evropy. Pokud Evropa процitne, pak skončí nesmyslné kopírování Spojených států amerických, dále pak se vytvoř́í společenství států a rozšíř́í se. Podřízování se vzoru

USA ztratilo po zhroucení východoevropských režimů jakoukoli logiku. Je nutné přijmout výzvy, které přicházejí. Pokud Evropa procitne, obyvatelé evropského kontinentu budou muset vytvářet politiku novým způsobem, a sice s překonáním dějinami způsobené nedůvěry. Evropa musí přemoci svou nehybnost, svou rigiditu a vyčerpanost. Po negativních historických událostech je třeba znovu vzbudit nadšení pro vytvoření takové Evropy, která je zatím pouhým snem. Při výchově k takovým představám budou současně vytvářet sami sebe, nové způsoby praktikování politiky a svůj osud v následující době. V současnosti je cílem naší práce a předmětem našich představ osud sám. Sen byl vždy základním smyslem politické aktivity. Hybné síly, které by mohly přeměnit dnešní podobu Říše na Unii zemí, musí být realizátory evropské představy o budoucnosti, musí být vytvořeny do formy niterného prožitku. Není možné se inspirovat středověkými či pozdějšími přemístovateli Říše. Evropa jako kontinent má větší význam než významný tržní subjekt. Evropa je oblast světa, ve které její obyvatelé zcela specifickým způsobem hledali pravdu, a snažili se nalézt hodnotu života. Ani v budoucnu neztratí Evropané své přesvědčení, že právo na pozitivní výsledky je spjato s lidskostí. Projevy Evropanů v sobě obsahují něco z myšlenky pravdy. Vláda lidu, respekt k lidským právům souvisí s přesvědčením o člověku jakožto stvoření s potenciálem k velikosti. S tímto požadavkem mohou obyvatelé Evropy toužit po úspěchu a být za svůj úspěch vděční. Jedině tímto způsobem mohou překonat vyčerpaní a ztrátu veškerých cílů a ambicí. Toužit po dobrých výsledcích znamená být přesvědčen, že za mnou stojí pravda. V dnešní době Evropané již pochopili, že chudoba není součástí přirozenosti člověka. V Evropě je mnohem zřetelnější a bolestivější absence nějaké cesty z chudoby. Tato bolest mívá mnohem katastrofálnější následky než bolest původních obyvatel jiných kontinentů. Z tohoto důvodu byly na území Evropy velmi časté politické převraty.

Pokud Evropa procitne, začnou se nejvlivnější představitelé mocenských struktur zabývat problémem pravdy. Dobré výsledky evropského kontinentu jsou podmíněné možností obyvatel Evropy být přesvědčeni, že mají nárok na úspěch. Kód jejich nároku na dobré výsledky je vyjádřen ve výčtu lidských práv. V nové době bude muset být znovu zformulováno, jaký je význam lidských práv. Nejvýznamnější idejí Evropy je, že proti pohrdání se musí bojovat. Tato teze má svůj význam pro lidi, kterých se již zmocnil nihilismus. Při posledním přemístění

Říše musí představitelé mocenských struktur bojovat proti pohrdání lidmi, které je charakteristickým rysem každého impéria. Nerespektování lidských práv velmi úzce souvisí se zamezením přístupu do vrstvy nejlepších lidí většiny společnosti. Tím se evropský kontinent stal centrem celoplanetárně historického cynismu. Díky koloniální minulosti se mnoha národů zmocnila fašistická ideologie, protože fašismus je výkon pohrdání v praxi. Jeho současnou podobou je kult pravdy výhodnosti, který byl činný i po konci 2. světové války.

Je nutné zvolit takový směr vývoje evropského kontinentu, který již nebude imperiální, a se kterým bude úzce spjat boj proti pohrdání. Současná integrovaná Evropa se může stát dalším z řady impérií. Má ovšem i šanci přemístit Říši na Neříši, na nové seskupení samostatných politických buněk. Pokud Evropa bude směřovat k dalšímu impériu, bude takové rozhodnutí mít za následek likvidaci a zkázu. Pro nové impérium by byla charakteristická ctižádost a cynismus a s takovými vlastnostmi by se nemohla vyvíjet směrem vpřed. Pouze odstranění pohrdání ve všech jeho podobách by nové politické unii dala ideu pravdy, ve které můžeme najít právo na úspěch.⁹¹

⁹¹Sloterdijk, P., Falls Europa erwacht, s. 50nn.

4 Závěr

Ve své práci jsem se zabýval dílem německého filozofa a esejisty Petera Sloterdijka. Zabýval jsem se Sloterdijkovým pojetím antického kynismu a moderního cynismu. Zabýval jsem se rovněž programem evropského kontinentu na konci období vzduchoprázdna.

Jsem přesvědčen, že se mi podařilo dokázat v Úvodu zmíněné hypotézy.

Jak uvádí Peter Sloterdijk v knize *Kritika cynického rozumu*, cynismus můžeme chápat různě, a sice jako osvícené falešné vědomí – nešťastné vědomí v modernizované podobě. Původ tohoto pojetí cynismu spočívá v paradoxu, toto pojetí je vyjádřeno nespokojeností, která naplňuje současný svět, je to ten svět, jehož podoba byla těžce poznamenána nenaplněnými očekáváními, vítězstvím bláznovství a ústupem rozumu. Významný je pro tuto formu cynismu také rozkol mezi tím, co lidé vědí a co činí. Falešné vědomí je silně ovlivňováno a určováno touhou po zachování vlastní existence. Je nuceno dále pracovat za neustálého morálního popírání sebe sama.⁹²

„Nejhlubší myšlenkou Evropy je, že pohrdání se člověk musí vzepřít. Nepřekonatelnost této myšlenky se zakládá v tom, že je pravdivá i pro unavené a poražené lidi. Při posledním přenesení Říše v Evropě musí proto odmítnutí pohrdání člověkem, jež je vlastní všem imperialismům, dostat politickou podobu. Evropské právo je její velkou výpovědí o člověku; evropské bezpráví spočívalo a spočívá ve vyloučení většiny z okruhu nejlepších lidí. Tím se stala Evropa, a to nikoli až ve 20. století, nýbrž již od počátku globalizace, též ohniskem světově dějinného cynismu.“⁹³

⁹²Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft Zweiter Band*, s. 401

⁹³Sloterdijk, P., *Pročtne Evropa?*, s. 68

5 Literatura

5.1 Literatura primární

AUGUSTINUS, A. *O Boží obci I*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1284-3.

FREUD, S. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Nakladatelství Hynek, s. r. o., 1998. ISBN 80-86202-13-5.

MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p., 1969.

NIETZSCHE, F. *Mimo dobro a zlo*. Praha: AURORA, 1996. ISBN 80-85974-12-6.

SLOTERDIJK, P. *Falls Europa erwacht*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1994. ISBN 3-518-40657-4.

SLOTERDIJK, P. *Kritika cynického rozumu*. Bratislava: KALLIGRAM, 2013. ISBN 978-80-8101-725-4.

SLOTERDIJK, P. *Kritik der zynischen Vernunft Erster Band*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1983.

SLOTERDIJK, P. *Kritik der zynischen Vernunft Zweiter Band*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1983.

SLOTERDIJK, P. *Procitne Evropa?*. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-095-1.

5.2 Literatura sekundární

BLECHA, I. *Filosofický slovník*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-064-4.

HORYNA, B. *Filosofie posledních let před koncem filosofie*. Praha: KLP – Koniasch Latin Press, 1998. ISBN 80-85917-49-1.